

Uitgave Oudheidkamer Tiel en Omstreken

De Nieuwe **Kroniek**

elfde jaargang, nummer 2, augustus 2020

- Gies Pluim, levenskunstenaar (1928-2016)
- Van Lidth de Jeude & Hoogendijk van Domselaar
- Raadsel in Ophemert: koffer van drs. F. Weinreb
- Laat maar lekker draaien

Inhoudsopgave

■ Voorwoord	3
■ Een gewone jongen in een gewoon dorp, Kapel-Avezaath	4
■ Gies Pluim, levenskunstenaar (1928-2016)	12
■ Van Lidth de Jeude & Hoogendijk van Domselaar	24
■ Balanceren met het verleden	28
■ Raadsel in Ophemert: koffer van drs. F. Weinreb	31
■ Laat maar lekker draaien	34
■ Stichting en Museum Betuws Oorlogsverleden	38
■ Een vergeten stadsbaas	40
■ Herdenking 4 mei 2020 op de Joodse begraafplaats	43
■ Boekbesprekingen	44
■ Flipje en Streekmuseum Tiel	45
■ Regionaal Archief Rivierenland	46

■ Redactioneel ■ Cultuur historisch nieuws ■ Uit de vlooiënklap ■ Flipje en Streekmuseum Tiel
■ Nieuws van het Regionaal Archief Rivierenland ■ Boekbesprekingen ■ Necrologie ■ Extra nieuws

Voorwoord

Het is in deze tijd verleidelijk om over corona of over diversiteit of over inclusiviteit te schrijven.

Welk dagblad je ook leest, naar welk tv-programma je ook kijkt meestal is een discussie over corona of racisme niet te missen.

Laat ik het over al deze dingen niet hebben en mij beperken tot een zaak die mij als voorzitter van de vereniging ook bezighoudt namelijk de aantrekkingskracht van onze vereniging. Laat ik eerst een aantal zaken op een rij zetten.

De Oudheidkamer is:

- Een vereniging met al jaren een min of meer stabiel ledental (+/- 450/460)
- Een vereniging met een groot aantal werkgroepen en commissies zoals
 - Redactie De Nieuwe Kroniek
 - Werkgroep 'BATO' archeologie
 - De Programmacommissie
 - Werkgroep Van der Capellen-lezing
 - De Erfgoedcommissie (in oprichting)
 - De Historische Werkgroep Tiel (H.W.T.)
 - Redactie 'Nieuwsbrief'
 - Verder participeert de vereniging in de werkgroep 'Tiel Open Monumenten Dag' waarvan zij ook de initiatiefnemer was
- Als vereniging niet onbemiddeld te noemen.

Als ik denk aan onze lezingen dan valt mij op dat de daar aanwezige leden redelijk op leeftijd zijn. Een groot aantal leden valt onder de categorie 'kwetsbare ouderen'.

M.m. geldt dit ook voor een groot deel van de leden van de werkgroepen.

Ook opvallend is dat je in de werkgroepen dikwijls dezelfde gezichten ziet. Op zich een positieve zaak omdat het wijst op een sterke betrokkenheid, maar een evenwichtiger spreiding van (nieuwe) leden zou niet onwelkom zijn!

Ik denk dat het voor de continuïteit van onze vereniging van belang is dat er voor alle werkgroepen een zo breed mogelijke participatie is: taken kunnen worden verdeeld en ervaringen kunnen worden gedeeld! De continuïteit in onze vereniging wordt daarmee beter gegarandeerd.

Veel werkgroepen zoals bijvoorbeeld 'Open Monumenten Dag' werken met korte projecten. Ook de redacties van De Nieuwe Kroniek en de Historische Werkgroep Tiel werken min of meer op dezelfde wijze. Het is dus niet zo dat men het hele jaar door elke week bij elkaar komt!

De kracht van een vereniging berust op de mate waarin leden participeren in de activiteiten. Ik doe daarom een beroep op enthousiaste leden om na te gaan op welke wijze zij een bijdrage kunnen leveren aan de versterking van onze vereniging. Heeft u ideeën en/of voorstellen neemt u dan contact op met een van de leden van het bestuur.

Martin J. van der Mark,
Voorzitter.

Een gewone jongen in een gewoon dorp, Kapel-Avezaath

Gep van Scheerdijk

Als geboren en getogen Avezather probeer ik wat herinneringen, feiten en voorvallen op te halen uit mijn jeugdijaren. Hoofdzakelijk uit de jaren vijftig, met uitstapjes naar de jaren veertig en zestig.

Even voorstellen

Ik ben geboren in 1942 te Kapel-Avezaath, waar ik aan het Moleneind het levenslicht zag. Daar ben ik samen met mijn zus Ina en tweelingzus Joke opgegroeid op een klein gemengd bedrijf.

Aan de oorlog heb ik heel weinig herinneringen, behalve eentje: er kwamen allemaal soldaten door het dorp en dat vond ik doodeng. Dat moeten Duitse soldaten zijn geweest, die na de oorlog moesten worden afgevoerd. Dit heeft altijd een indruk bij mij achtergelaten.

Onze vader is in 1954 overleden. Ik was toen 11 jaar en hij is begraven op mijn twaalfde verjaardag. De begrafenis was op zaterdag, allemaal mensen in donkere kleding. Er hing echt een begrafenisstemming. Dit was voor moeder en ons een zware klap.

Voor het woonhuis aan het Moleneind. Van links naar rechts: Ina, Gep en Joke (Foto: privé bezit)

De familie Van Scheerdijk tijdens Koninginnedag 31 augustus 1945 (Foto: privé bezit)

De kostwinner viel weg en er waren nog geen sociale voorzieningen zoals nu. Ik heb veel respect voor onze moeder die ons door die zware, moeilijke jaren heeft geholpen. Wat ik mij herinner is dat we een oude kip hadden die Olke heette en lang heeft geleefd. Een kip die eigenlijk niet mocht dood gaan, maar wat natuurlijk toch gebeurde.

Leven op het dorp

Op het dorp was geen waterleiding. Thuis hadden wij een pomp in de keuken, die nogal eens afliep. Dat moest je dan verhelpen door water in de pomp te gooien, waardoor hij weer op gang kwam. Er waren alleen grindwegen, wat zomers een stoffige boel was. Om het stof tegen te gaan kwam Gemeentewerken en die strooide daar olie overheen, om het stoffige te dempen, echt waar! 's Winters was er bijna altijd ijs. Ik ging dan vaak op de schaats bij mijn

Gep op een pony (Foto: privé bezit)

buurman op de 'Zuiderweerd', een grote boerderij, waar de Linge geregeld hoog stond. Hierdoor liep het weiland onder en konden wij schaatsen. Mijn vader bond de schaatsen thuis onder en bracht mij met de fiets naar het ijs. Achter een stoel heb ik daar de beginselen geleerd. Dat was toen de Linge nog niet gekanaliseerd was en geen gemalen het overtollige water afvoerden. 1954 was een strenge winter. Er waren een paar mannen, zoals Mas van Dieden en Jan van Zetten, die vonden dat er een ijsclub moest komen in het dorp. En die is er ook gekomen, met de naam: Ijsvreugd. Een weiland van Mas van Dieden moest als ijsbaan gaan fungeren. Er werd een kleine aarden wal om de baan gelegd en water erop gezet. De Linge was dichtbij. Maar er zaten nogal wat muizen- en mollengaten in de wei, dus het water liep er net zo snel weg als het er werd opgezet. De ijsclub heeft maar een kort bestaan gehad en ging gauw ter ziele. Om het huis te verwarmen hadden wij een hout-kolen kachel, die één vertrek verwarmde en in het weekend ging de kachel, die gestookt werd met antraciet kooltjes, in de mooie kamer aan. Deze gaf heel veel warmte, zoveel dat de deur open moest omdat het anders te heet werd. In de maand november rond 1950 werd er een varken geslacht. Teunis Sloot uit Ophemert was de slachter. Ik zie het beeld voor me dat het varken werd doodgestoken en het bloed met een straal wegliep. Dat was toen heel gewoon. Vele huizen in de straat hielden varkens en die werden in de herfst (november slachtaand) geslacht. Het was dan een grote drukte in huis. Er moest veel heet water zijn om het varken af te schrapen.

Een buurman, die Smits heette en bovendien smid was, slachtte altijd zaterdagmiddag een paar kippen en haalde die af in heet water, wat niet fijn rook.

Als jongetje van 8 jaar weet ik nog dat begin 1950 de militairen terug kwamen uit Nederlands-Indië. Bij mij uit de buurt waren dat drie jongens die daar moesten dienen. Een van hen is daar omgekomen.

In 1948 ging ik voor het eerst naar school. Een kleuterschool was er niet. De lagere school was een oud, inmiddels afgebroken, gebouw tegenover de kerk. Er waren drie lokalen en in het midden hing een peertje voor het licht. De oudste jongens mochten buiten kolen scheppen voor de kachel.

In 1954 was het zo koud dat we 's morgens eerst twee uur bij de kachel zaten voordat we naar onze plekken mochten. De toiletten waren buiten aangebouwd, dus bij vorst bevroren de pisbakken en dat stonk hevig. Meneer Meijer was hoofd van de school en leerkracht van klas 5 en 6. Iedereen die een 7 haalde kreeg van hem een streepje en dat leverde je geld op. Aan het einde van het schooljaar had ik voor vijftien gulden bij elkaar vergaard en heb daarvan een foto-toestel van het merk Harris gekocht. Eens in de zoveel tijd draaide meneer Meijer een film. Dat vonden we natuurlijk erg leuk! En wie straf verdiende werd voor een tijdje naar het 'apenhok' verbannen.

Bijnamen waren heel gewoon, ook in ons dorp, hoewel mijn ouders er geen hadden. Ik zal er een paar noemen: Kees de kachelpijp; Gart de Bril; Struutje; Mas de kroet; Ort de braaiert; Kiske van de halve cent; Jop de Jood; Jan de koning; Keij de flapoor. Deze namen zijn nu niet meer gangbaar,

de meesten wonen niet meer in het dorp of zijn overleden.

Een voorval dat ik me altijd zal herinneren is dat ik door een bekende uit ons dorp werd meegenomen op de fiets. Ik zal toen tussen de acht en tien jaar zijn geweest. Hij fietste met mij achterop naar een huisje aan het Inundatiekanaal. Daar legde hij een hengel uit voor mij om naar de dobber te kijken. Ondertussen ging hij bij een jonge vrouw naar binnen en legde zijn eigen hengeltje uit. Deze man ging ook regelmatig naar Utrecht en als iemand vroeg "wat ga je daar doen", antwoordde hij met de opmerking "mijn vrouw heeft wasknijpers nodig." Maar de vrouwen die hij daar in de grote stad bezocht verkochten echt geen wasknijpers... Wij hadden nog twee deponhouders van de twee Tielse veilingen. Ze heetten allebei Van der Heijden. De een reed voor veiling Septer en de ander reed voor veiling Tiel en Omstreken. Wij waren aangesloten bij T&O. Ons veilingnummer was destijds 1749.

Kersen en 'beste maandag'

In mijn jeugd waren er veel kersenboomgaarden en de jongens uit klas 6 konden vrij krijgen om kersen te 'keren', wat ook geschiedde. Ik heb toen ook vrij gekregen en een paar weken kersen gekeerd. Een heel saai werkje. Van vijf uur in de ochtend tot half zeven in de avond, zeven dagen per week. Als ik thuiskwam nog een uurtje op en snel naar bed. Slavenarbeid.

Vijfennegentig uur per week. Tegenwoordig zou de Arbo dienst hier naar kijken en het verbieden. Maar ik heb er niks negatiefs aan overgehouden, dat verzeker ik u. Voor de oorlog moesten de plukkers zelfs om vier uur beginnen!

In de kersenboomgaard (Foto: privé bezit)

Als de kersen af waren, werd er heel wat gedronken. Menigeen werd dronken afgevoerd, wat hun vrouwen niet leuk vonden! Ik weet nog dat ik ook had meegedronken, drie flesjes bier op, dus een beetje aangeschoten naar huis. Thuisgekomen werd in het achterhuis een streep met krijt getrokken waar ik over heen moest lopen, wat natuurlijk niet lukte. Dus toch dronken! Ik zat toen op de Tuinbouwschool en had veel vrij en daardoor tijd genoeg om te werken in de kersentijd. Veel mannen uit het dorp zaten in de kersenpluk. Het kersen keren gebeurde veelal vanaf het schavot op zo'n tien meter hoogte. Vanaf het schavot waren touwen gespannen die naar andere bomen leidden en daaraan waren bussen bevestigd met keien erin, die dan rammelden. Als een dubbele kers werd gevonden werd zij ingepakt en moest de 'keerder' die gaan overhandigen aan de baas/eigenaar van de bogerd en wachten op een fooi, waarvan drank werd gekocht om de kelen te laven. De fles en een glas gingen rond onder de plukkers. Er waren plukkers die pruimden, dus je moest geen smetvrees hebben!

Deze cultuur is snel daarna geheel verdwenen. In het dorp was een smid waar paarden buiten in de hoefstal werden beslagen, wat niet lekker rook. Vooral hier werden dorpsnieuwjes uitgewisseld.

Eind oktober was het Tielse kermis. Menig boer ging dan op 'beste maandag' naar Tiel. Kermis was toen hét uitstapje van het jaar, waarnaar uit gekeken werd. Ik herinner me een voorval van toen ik een jaar of 15 was. Mijn buurman had fruit gekocht in Zennewijnen. Op een vrijdagavond had hij een vrachtwagen gecharterd en met vier man togen we naar Zennewijnen om het fruit te laden. Toen dat klaar was, was zijn idee om een kermiskoek te halen voor de vrouwen en moeders op de Tielse kermis. Van het een kwam het ander, met als laatste een bezoek aan een café in een pand dat later een tijdlang Chinees restaurant 'Lotus' is geweest. Na de nodige drankjes (ik niet) werd er contact gelegd met de kermislui, die de hele vracht fruit wel wilden kopen. Zo gezegd, zo gedaan. De vracht met fruit werd gelost, maar het was inmiddels ver na twaalf en de stemming sloeg om en werd dreigend. Wij kwamen met zijn vieren met de rug tegen de muur te staan. Ik droeg toen klompen en had al een klomp in mijn handen, maar gelukkig is het alsnog met een sisser afgelopen. Na drieën kwamen wij thuis. Mijn moeder en mijn buurvrouw liepen op de weg, ongerust. Het is toch nog een politiezaak geworden, waarvoor ik nog op het politiebureau moest verschijnen! De bedoeling die vrijdagavond was fruit laden in Zennewijnen en een kermiskoek kopen voor moeder de vrouw, maar dat liep dus even wat anders.

Kermis op de Varkensmarkt in Tiel, 1954 (Foto: RAR/collectie Bouwhuis)

Meehelpen met de oogst

De landbouw in die tijd was meer gemengd en kleinschaliger dan nu. In de jaren vijftig ging dat nog met paard en wagen. Het was de tijd dat ik nogal eens werd opgetrommeld bij boeren in de buurt mee te helpen met o.a. aardappels en bieten rooien, hooien en meel dorsen. Werkzaamheden, die niet snel daarna grootschalig en machinaal gebeurden, werden toen nog veel met de hand gedaan. Mijn buurman had een grote boerderij, de 'Zuiderweerd', die eeuwen oud was. In augustus 1667 overleed daar nog iemand van het adellijke geslacht Vosch van Avesaath. In 1957 was het, zoals ieder jaar, weer tijd voor de oogst van de suikerbieten. Die moesten met paard en wagen worden weggebracht naar Geldermalsen. Er werd met meerdere wagens gereden, dus

ik mocht ook een wagen met bieten wegbrengen. Ik kreeg twee paarden voor de wagen. De hele nacht had ik niet geslapen. Ik was apetrots! Op weg naar Geldermalsen, op de Tielersweg kreeg ik een lekke band. Daar stond ik dus en kon niet verder. Mijn apetrotse rit hield hier op. Ik weet nog precies waar ik gestaan heb! In 1957 werd ik samen met Keesje van Dieden opgetrommeld om bieten te enen. Het was eind mei, op een boerderij in Maurik aan de Breedslagseweg. Het was een oude zeventiende-eeuwse boerderij. Wij bleven 's avonds doorwerken, maar in de loop van de avond kwam er onweer opzetten, zodat we niet meer naar huis konden. Dus blijven slapen, we kwamen op een grote kamer met luiken voor de ramen. Kees en ik gingen een beetje snuffelen en trokken

een kastdeur open. Ze hadden daar een aantal jonge meiden/vrouwen in huis en in de open kast troffen we toen een heleboel menstriedoeken aan. Maar dat realiseerden we ons later pas.

Een andere periode die ik me herinner is dat een oudoom van mij ziek werd en in Tiel in het ziekenhuis lag. Hij had samen met zijn zuster een boerderijtje in Lienden. Op mij werd een beroep gedaan om daar het vee te verzorgen. Dus op het fietsje naar Lienden voor een maand. Die oudoom en tante waren 'zeer zwaar in de leer'. Zondags mocht er geen krant op tafel en als het onweerde, sprak God tot de mensen. Er kwam in die periode een rietdekker van dezelfde signatuur, die mee bleef eten. Voor het eten ging hij hardop in gebed, zo lang dat het eten koud werd! In deze periode voelde ik mij hereboer van Lienden geworden! Na het wegwerken van een eitje was het om acht uur al bedtijd. Tante Neeltje, een vrouw in het zwart gekleed, ging met een olielampje naar de opkamer. Zij moest door de woonkamer lopen waar de bedstee stond waar ik in sliep. Dan keek ik haar na door een klein gaatje in de dicht getrokken deurtjes van de bedstee.

Een klus waarvoor je vroeg op moest, was melkmonsters nemen in Wadenoijen. Bij de boeren aan de Bommelweg moest je van elke koe een schepje melk nemen en in een flesje doen. Deze moest ik dan later, op terugweg naar huis afleveren bij Van Heerewaarden. Dit was voor 'wetenschappelijk' onderzoek. Voor dat klusje moest ik wel om zes uur bij de boer zijn! Ik weet nog al die boerderijen in Wadenoijen. Hiermee verdiende ik toen, op mijn veertiende, een gulden.

Zoete appeltjes en vuurwerk

Begin jaren vijftig hadden mijn oom en tante een bakkerij in Avezaath. In de herfst werden de zoete appeltjes geschild en op bakkersplaten boven de oven van de bakkerij gelegd om ze te drogen. Als ze droog waren werden ze in grote blikken trossen gedaan, boven op de kast in de keuken. Hiervoor had wel een aantal dames een avond zitten schillen.

In de jaren vijftig kwam de Zoelense Harmonie jaarlijks in september een keer in het dorp spelen. Zaterdagmiddag werd de houten kiosk opgezet en zondagavond was er dan een concert, waar 'het dorp' op de fiets en kuierend naar toe kwam. Dat concert duurde ongeveer een uur en werd afgesloten met het spelen van het Wilhelmus.

Oud en Nieuw in de jaren vijftig. Mijn oom en tante hadden net een café (De Tol) en hielden dat tijdens Oudjaarsavond open. Nou dat hebben ze geweten! Naarmate de avond vorderde zag het blauwer en blauwer. Er stond een grote houtkachel en daar werd in de loop van de avond vuurwerk in gegooid. Het deksel van de kachel vloog omhoog, dat het een lieve lust was. Maar dat was niet alles; er woonden tegenover het café twee boertjes van in de zeventig die het moesten ontgelden. Hun huis werd belegerd, wat best angstaanjagend was. En niemand deed er iets tegen.

In datzelfde café hebben wij als familie in de jaren vijftig een keer Oud en Nieuw gevierd. Een voorval kan ik mij herinneren en dat was dat mijn moeder een paar anisettes, een anisachtige alcoholisch drankje, op had. Op een gegeven moment ging moeder onderuit. Enige paniek in de tent, uiteindelijk

De bakkerij in Kapel-Avezaath (Foto: privé bezit)

Café De Tol in Kapel-Avezaath (Foto: privé bezit)

huisarts dokter Valk (ouderen kennen die naam nog wel) gebeld, en die had tot opluchting van ons allemaal de diagnose: "die heeft huppelwater op".

De sixties in Avezaath

Ik maak nu een uitstapje naar de jaren zestig. Ik werkte toen op de Proeftuin voor de Fruitteelt in de Betuwe in Geldermalsen. Het was 17 oktober 1967. Zondags tegen tien naar Tiel, naar het 'Stations koffiehuis'. Dat was een uitgaansgelegenheid; als je daar binnen mocht, behoorde je tot de 'betere' klasse. Tante Mien stond als een kenau aan de deur te selecteren. In de loop van de avond stapte daar tot mijner verrassing Guus van de proeftuin binnen, met aan zijn zijde Sientje. Zij deed de administratie op de proeftuin. Mij was het onbekend dat ze een relatie onderhielden. Ik was daar met een vriendinnetje, dus we trokken die avond met zijn vieren op. Tegen twaalfen vertrokken we naar huis in de veronderstelling de dag erna op het werk na te kaarten over die

toevallige ontmoeting. Echter het noodlot sloeg toe en Sientje verongelukte die nacht. 's Morgens op het werk werd ik opgewacht door de chef die mededeelde: "Sientje is vannacht verongelukt." Mijn wereld stortte in! Enige jaren geleden ontmoette ik iemand die in die nacht het ongeluk gezien heeft. Hoe bizar kan het zijn.

Een heel nare situatie wil ik jullie niet onthouden. Kees van Dieden, een van mijn vrienden in Kapel-Avezaath, verhuisde in 1958 van hun boerderij in Avezaath naar Echteld, waar nu het Lingemeer is. Het was april 1964 toen het bericht doorkwam in Kapel dat Kees zich van het leven had beroofd. Hij zat destijds in Wadenoijen bij Jan Pierewiet, een muziek- en toneelgroep onder leiding van Mevrouw van Meeuwen. Zij schreef toen in een streekkrantje: "Hoe onpeilbaar zijn de roerselen der mensen ziel". Nagestaard door zijn koeien brachten wij Kees op een zonnige zaterdagmiddag naar de begraafplaats. Op die woensdagavond in april speelde Stanley

Matthews zijn laatste wedstrijd voor het Engels elftal.

Hiermee hoop ik u een klein inzicht te hebben gegeven in wat zich zo voordeed in een plattelandsdorp halverwege de twintigste eeuw. Een dorp dat toen nog hoofdzakelijk een boerenkarakter had, hoewel er soms al veranderingen merkbaar waren. Een tijd die je je nu nauwelijks meer kunt voorstellen.

Het Stations Koffiehuis aan de Stationsweg in Tiel (Foto: privé bezit)

Gies Pluim, levenskunstenaar (1928-2016)

Babette Pluim, Ria Kragten

Het bijzondere en enerverende leven van de zoon van de Zoelense dorpsmid die een flamboyante kunstliefhebber en ondernemer werd.

Zoelen

Gies Pluim werd geboren op 26 november 1928 in Zoelen. Zijn vader was Teunis Cornelis Pluim, geboren 28 december 1889 in Zoelen; smid van beroep. Zijn grootvader was Cornelis Pluim, bijgenaamd Kiske de Booi (Kees de postbode). De Pluimen zijn tot ver in de tijd terug te volgen; de stamgrootouder van Gies is Gerrit Peterszoon Pluijm,

geboren rond 1574 te Kapel-Avezaath.

Teunis trouwt op 10 mei 1917 in Zoelen met Maria Rief uit Nijmegen.

Dit was in die tijd wel een probleem, want Teunis was protestants en Maria was katholiek. Zij woonden in Zoelen en kregen twee kinderen: Riky geboren in 1918 en Gies tien jaar later. Toen Gies 5 jaar was overleed zijn moeder. Op 5 september 1933,¹ zij was pas 34 jaar. Zij had suikerziekte, kreeg bloedvergiftiging en er waren in die tijd nog geen antibiotica beschikbaar. Vele jaren later kon Gies zich het bezoek van de dokter en de rode streep op de arm van zijn moeder nog goed herinneren.

Giesje

Teunis Cornelis Pluim

Maria Hendrika Petronella Rief

Opgevoed door zijn tantes

Gies heeft altijd gezegd dat hij weliswaar verdrietig was door het overlijden van zijn moeder, maar dat hij een moeder niet gemist heeft omdat hij verzorgd werd door zijn oudere zus Riky en zijn vele tantes. Hij bewaarde goede herinneringen aan zijn jeugd in Zoelen. Hij had een hond, poesjes en konijnen, ging zwemmen in de Linge, speelde op straat en plukte en at alles wat de boomgaard gaf. Ook mocht hij bij zijn vader in de bedstee slapen, wat hij heel veilig en vertrouwd vond. Voor zijn zus Riky had het overlijden van hun moeder op een andere wijze grote impact. Zij moest van school om voor haar kleine broertje te zorgen, terwijl ze pas 15 was. Dit was een zware taak voor Riky. Zij betreurde dat ze haar schoolopleiding niet af kon maken.

Verder waren er veel ooms en tantes waar Gies op terug kon vallen! Zijn vader kwam uit een gezin van zeven, zijn moeder uit een gezin van twaalf kinderen.

Nooit failliet

Gies vond het fijn om bij zijn vader te zijn, hielp hem af en toe in de smederij. Soms ging hij aan het eind van de week met zijn vader mee om geld op te halen van de klanten. Eén keer gingen ze bij een man langs die al een paar weken niet betaald had. Gies herinnerde zich als de dag van gisteren het beeld dat hij toen zag: de man had zich opgehangen in de schuur. Dit was vreselijk voor het gezin van de man; de vader van Gies kwam hierdoor in financiële problemen. Het had op Gies enorme impact en later in zijn leven gaf hij aan dat hij daarom nooit, maar dan ook nooit failliet wilde gaan.

Gies met zijn vader Teunis en twee jonge poesjes

Riky en Gies

Gies in de schoolbanken

Liever alles verkopen en kromliggen dan failliet verklaard worden. Ondanks zijn vele financiële avonturen waarbij Gies hoge toppen en diepe dalen kende en soms langs de rand van de afgrond ging heeft hij dit inderdaad altijd weten te voorkomen.

Aan de nauwe band tussen Gies en zijn vader kwam een eind toen Teunis in 1939 hertrouwde. Zijn plaats in de bedstee werd ingenomen.

Gies was een beetje een branieschopper, stoer en brutaal. Als zoon van de dorpsmid had hij in die tijd te maken met de standsverschillen. Als enige 'eenvoudige' jongen mocht hij op het kasteel komen, omdat hij goed bevriend was met de zoon van de kasteelheer, Dolf Völker. Dat maakte grote indruk op hem. Standsverschillen hielden hem overigens zijn hele leven bezig, waarbij hij enerzijds graag de grote man wilde zijn die het gemaakt had, en hij anderzijds zijn een-

Gies met zijn vader Teunis in de smederij

voudige komaf niet wilde verloochenen. Gies kon niet goed opschieten met zijn tweede moeder, kreeg ruzie met zijn vader en gezamenlijk besloten ze dat het beter was dat hij van de HBS² ging en bij zijn tantes in Nijmegen ging wonen. Een beslissing waar Gies later spijt van had, want hij miste zijn vader enorm.

Het was toen een zware tijd. De Tweede Wereldoorlog was aan de gang.

De Tweede Wereldoorlog

In Nijmegen zag Gies tijdens de oorlog afschuwelijke dingen, zoals een groep jongemannen die standrechtelijk geëxecuteerd werden als straf voor een vergrijp van anderen, waarbij de voorbijgangers moesten blijven staan kijken. Ook maakte hij het bombardement van Nijmegen mee. Hij kon zich vele jaren later nog precies herinneren hoe het glas van het schoolraam naar binnen opbolde en uit elkaar brak. Een klasgenootje rende naar buiten en werd op de tramrails geëlectrocuteerd. Hij zag mensen dood in de tram. Hij beschreef hoe hij geen enkele emotie voelde, totdat hij een gewond paard zag met de ingewanden naar buiten.

De schok was zo hevig dat hij moest overgeven. Zijn vader kwam hem direct op de fiets vanuit Zoelen ophalen. Eén van zijn tantes is haar been verloren in de oorlog toen een granaat insloeg in een schuilkelder. Haar man werd daarbij gedood.

Een andere oorlogservaring die hij vreselijk vond was het na de oorlog kaalscheren van meisjes en vrouwen die een relatie hadden gehad met een Duitser. Hij vond dat zo vreselijk vernederend. Gies sprak niet veel over de oorlog, maar had wel een enorme

Gies in militaire dienst

verzameling boeken over die tijd, waaronder meerdere over Hitler. Als zijn kinderen daarvoor vroegen gaf hij aan dat hij wilde begrijpen hoe iemand tot zo iets kon komen. Hij gaf hen ook altijd mee dat het niet-zeggen, het wegstijven, minstens zo erg was als het iemand anders iets aandoen en dat ze altijd hun mond moesten opendoen als iemand onrecht werd aangedaan. De zwijgende meerderheid; daar kon hij absoluut niet tegen.

Alsnog de HBS afgemaakt

Na de oorlog bezocht Gies nog een jaar de 4e klas HBS en ging vervolgens in 1946 bij Philips in Eindhoven werken. Hij deed daar onder andere ervaring op met de microscoop, brug van Wheatstone, potentiometer, thermokoppel en oscillograaf en hij voerde wisselstroom- en gelijkstroommetingen uit. Deze periode werd enige tijd onderbroken vanwege zijn militaire dienstplicht. Na afloop van zijn militaire dienst kwam bij hem het besef dat zijn vrienden en collega's die hun school hadden afgemaakt mooie banen

konden krijgen. Dit motiveerde Gies om naast zijn werkzaamheden bij Philips 's avonds keihard te studeren. Op 1 augustus 1951 behaalde hij alsnog zijn Staatsexamen HBS. Wat was zijn vader trots op hem!

Kennismaking met kunst en cultuur

Gies nam ontslag bij Philips en ging wis- en natuurkunde studeren in Amsterdam. Daar kwam hij voor het eerst in aanraking met kunst, cultuur en een rijk uitgaansleven. Hij woonde midden in het centrum, deelde kamers met Ramses Shaffy en was lid van een studentenvereniging O.D.O.L.E.H. (Opgericht Door Oud-Leerlingen Ener Hogere Burgerschool). Zijn vader betaalde zijn studiekosten, maar kon hem geen leefgeld geven, dus veel te makken had hij niet. Hij had weliswaar een bijbaantje maar dat geld was zo op. Na anderhalf jaar studeren, genieten van het leven, werken en lijden kon Gies het niet meer bolwerken en stopte hij met zijn studie. Zelf zei hij hierover later dat hij de vrijheid niet aankon.

Gies tijdens de introductie bij het Vrij Dispuutgezelschap O.D.O.L.E.H.

Verhuizing naar Zweden

Na de beëindiging van zijn studie had hij diverse baantjes.

In 1955 kwam hij voor het eerst in aanraking met lithografie, wat hem de rest van zijn leven van pas zou komen. Op 1 april 1955 trad hij als directie-assistent in dienst bij drukkerij Smeets en Schippers uit Weert en op 15 oktober van dat jaar werd hij als General Manager uitgezonden naar Stockholm. Daar ontmoette hij in 1957 Gunilla en hij was gelijk verkocht! Op 14 september van dat jaar trouwden zij. Zij was de stabiele factor, hij de creatieve geest met impulsieve daden. Zij hield hem enigszins in het gareel maar gaf hem ook de ruimte om zijn plannen en ideeën uit te werken. Zij kregen drie kinderen: Nicole, Babette en Michiel.

Gunilla en Gies trouwen op 14 september 1957

Nicole, Gies en Babette wagen zich in de sneeuw op de lange latten, terwijl Michiel meekijkt

Het begin van een kunstverzameling

In Stockholm ging Gies vaak naar het theehuis in 'Kungsträdgården'. Een verzamelplaats voor kunstenaars en buitenlanders. In 1956 ontmoette hij daar o.a. Wim Slendebroek, die werkzaam was bij telefoonbedrijf Eriksson, de Zweedse kunstenaars Fahlström, Engström en Lindström³ en Nederlandse schilder Lucebert. Lucebert had het financieel moeilijk en Gies hielp hem door wat schilderijen van hem te kopen. Het begin van een grote kunstverzameling.

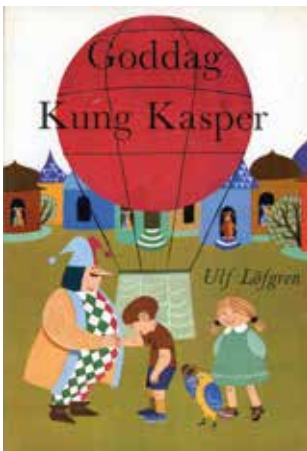
Gies geschilderd door Lindström

Teunis en Riky op bezoek in Zweden. 2^e van links Riky, midden Gies, Teunis helemaal rechts

Zweedse kinderboeken

Medio 1957 stapte Gies op bij zijn huidige werkgever en ging hij als zelfstandig vertegenwoordiger werken bij Koningsveld & Zoon en werd later benoemd tot directeur van de Zweedse vestiging. Gies gaf in die periode een aantal kinderboeken uit, waaronder het boekje 'Goddag Kung Kasper' (Goedendag koning Kasper) van Ulf Löfgren. De boeken werden in meerdere talen uitgegeven.

Gies had het copyright van Goddag Kung Kasper

Niet alles lukt

Gies werd in die tijd de trotse eigenaar van een Bugatti. Nu ja... Bugatti.... De onderdelen van een Bugatti werden hem in dozen toegestuurd en hij deed er maanden over om deze in elkaar te zetten. Gelukkig had het huis een grote garage waar hij naar hartenlust aan de auto kon sleutelen. Het eigendomsbewijs met een foto van de Bugatti stond altijd fier op zijn bureau. Alleen... er is geen bewijs dat het daadwerkelijk een auto is geworden, laat staan dat hij erin rondgereden heeft....

Gies bezoekt Molsheim in Frankrijk, en rijdt daar in een Bugatti

Het leek Gies een goed idee om in de drukwereld iets met auto's te doen. Hij kocht alle foto's en glasnegatieven op van een failliete Franse fotograaf, waartussen prachtige foto's van autoraces in de woestijn van Algerije uit 1914. Gies liet daar litho's van maken en had het plan en de hoop om daar via advertenties in bladen als het Italiaanse tijdschrift 'Quattroruote' en het Amerikaanse blad 'Automobile Quarterly' vele exemplaren van te kunnen verkopen, maar dat lukte helaas niet.

Terugkeer naar Nederland

Op een gegeven moment begon het bij Gies te kriebelen en wilde hij terug naar Nederland. Begin 1965 verhuisde de familie Pluim, met een tussenstop van een half jaar in Naarden naar Bennekom. Hij kwam per 1 oktober 1965 in dienst als verkoopleider bij NV Drukkerij VADA in Wageningen. Hij vroeg Wim Slendebroek, die nog in Zweden woonde, of die contact wilde leggen met Bengt Davidsson, uitgever van 'Vi i Villa' en 'Hon och Han'. Gies reisde af naar Zweden en besprak samen met Wim en Bengt de mogelijkheden van het drukken van de bladen in Nederland en het eventueel uitgeven van een Nederlandse versie van 'Vi i Villa'. Dit gesprek verliep goed en de drukorder werd binnen gehaald – een mooie coup! Gies verliet enige tijd daarna Vada om zijn eigen blad te beginnen, maar met achterlating van deze grote drukorder.

Huis & Tuin, Eten & Drinken

Gies startte op 15 augustus 1966 Selectieve Reclame NV, met Bengt Davidsson als bestuurder en hijzelf als directeur. Het nieuwe blad Huis & Tuin kwam 5x per jaar uit met een oplage van 602.000. Het werd een enorm succes.

Blad Huis & Tuin

Tijdschrift Eten & Drinken

De sterke kant was de 'selectieve reclame'. Hij zocht samen met de kinderen in het telefoonboek de adressen van personen die dr, ir of mr voor hun naam hadden staan of die dokter of tandarts waren. Deze kregen het blad, als zijn potentiële klanten, gratis toegezonden.

De familie figureerde zelf ook af en toe in het blad. Zo liet Gunilla met Nicole aan haar hand zien hoe licht en eenvoudig te hanteren de grasmaaimachine was en zwaaide Babette lof over de Summa encyclopedie.

Op 1 januari 1973 richtte Gies de Selectieve Reclame Nederland BV op. Deze was gericht op marktonderzoek, voorlichting, publicaties, verzorgen van advertenties, drukwerk en verkoopbevordering. Het gaf Gies de mogelijkheid om naast Huis & Tuin nog andere bladen uit te geven of activiteiten te doen. Gies was sterk in onderhandelen, had een goede babbel en verkocht dan bijvoorbeeld een pagina in het blad aan een keukenfirma in ruil voor een nieuwe keuken - die later dan in het blad vertoond werd - of een advertentie in ruil voor een motorjacht met een kleine bijbetaling. De bomen groeiden in die tijd tot aan de hemel. Op een gegeven moment liepen de inkomsten echter terug en in 1977 stopte Gies met Huis & Tuin.

Hij zag meer brood in Eten & Drinken. Hij nam dames in dienst die met smakelijke recepten kwamen, waarna Gunilla deze thuis uitprobeerde. De kinderen vonden de taarten vaak erg lekker, maar de liflafjes hoefden voor hen niet. Het lukte Gies echter niet van dit blad een succes te maken. Er kwam een goedkopere concurrent op de markt (Tip) en Albert Heijn startte met een gratis blad.

Een eigen zaak lijkt me wel wat
 Gies is 37 als hij in 1965 met zijn vrouw en drie kinderen naar Nederland verhuist. Ze wonen een half jaar in Naarden, maar verhuizen al snel naar Bennekom.
 Het kriebelt bij Gies en hij wil voor zichzelf beginnen. In 1966 richt hij Selectieve Reclame op en laat hij het gratis blad "Huis & Tuin" drukken en uitgeven, in navolging van het Zweedse tijdschrift "Vi i Villa".

Geld moet rollen
 De verkoop van reclame voor het blad loopt goed en Gies laat in Bennekom een Zweedse villa neerzetten, inclusief een sauna en een zwembad op een groot stuk grond. Hij, zijn vrouw en kinderen genieten van de luxe, waar ook een motorjacht toe behoort, een ijslandse

pony en vele andere dieren - gezelschap houden. De kinderen rijden paard en zitten op ten

Een huis vol kunst
 Ondertussen blijft de interesse De muren in het huis hangen

Ondernemen zit in het
 Als na elf jaar de inkomsten teruglopen, besluit Gies te si en - naar voorbeeld van een tijdschrift "Eten & Drinken" u loopt dit blad door concurreren stopt hij in 1979 met de uitg
 Gies staat natuurlijk niet stil, borrelen omhoog. Hij is 50 j

voor een
 Huis en Tuin.

Tennishal Tesqua

Eind jaren zeventig was tennis booming. De dichtstbijzijnde tennishal was in Tiel. In de winter reed Gunilla met dochter Babette en zoon Michiel naar Tiel, waar ze tennisles hadden van Martin Koek. Ook Charlie Zwemstra, reed daar met zijn dochter Marijke en zoon Charly naar toe. Zo ontstond een plan, niet gehinderd door enige kennis of ervaring, gezamenlijk een tennishal te bouwen. De feestelijke opening was op 14 april 1979.

De start van het tennispark was financieel gezien niet heel gelukkig, want de tennisboom was langzaam over haar hoogtepunt, de hypotheekrente 13% en de bouw lag in de winter van 1978/1979 door strenge vorst langere tijd stil. Hierdoor waren de hypotheekkosten in korte tijd flink gestegen, terwijl de inkomsten tegenvielen. Dit zette druk op de samenwerking tussen Gies en Charlie.

In 1980 heeft Gies Charlie uitgekocht, wat uiteraard bijdroeg aan een verdere toename

van de lasten. Gies wilde van geen opgeven weten. Hij probeerde van alles en vele activiteiten werden naar Tesqua gehaald: de districtskampioenschappen, de Nederlandse Jeugdkampioenschappen, een internationaal squashtoernooi, het Roxy tennistoernooi, een Satellitetoernooi, de districtstrainingen van de KNLTB etc. Maar de kosten bleven de baten ver overschrijden.

Het Audi tennistoernooi

Faillissement dreigde en Gies bedacht een nieuw plan: het organiseren van een internationaal tennistoernooi!

En jawel, tot ieders verrassing kreeg Gies het voor elkaar! Hij koos voor de organisatie van een invitatietoernooi op gravel, een aantal weken voor de start van de French Open, zodat spelers dit als een voorbereidings-toernooi konden zien. En dat werkte!

Het eerste jaar had Gies Ivan Lendl en Stefan Edberg als publiekstrekkers, later gevolgd door John McEnroe en Andre Agassi. Alle toppers uit die tijd waren in Ede te zien!

Gunilla Pluim en Björn Borg tijdens het Roxy tennistoernooi

Betty Stöve, Tom Okker, Samantha Frankel (vriendin Lendl), Gunilla en Gies Pluim (vlnr)

Tom Okker en Betty Stöve waren wedstrijd-leiders, wat bijdroeg aan de bijzondere en exclusieve sfeer van het toernooi. Het eerste jaar maakte het toernooi zwaar verlies. Gies zat daardoor na afloop van het toernooi enigszins somber en vermoeid in zijn kantoortje en had veel te overdenken. Maar vervolgens herpakte hij zich en gaf niet op: het tweede jaar speelde het toernooi quitte, het derde jaar maakte het winst en het vierde jaar was het uitermate succesvol.

Het leuke van het toernooi was dat zo ongelooflijk veel mensen uit Ede en uit de tenniswereld eraan meewerkten. Ook het hele gezin Pluim was ingeschakeld, Gunilla zorgde voor de financiën, Nicole maakte gouden sieraden met briljanten voor de finalisten, Babette was toernooiarts en Michiel was verantwoordelijk voor de catering en de beveiliging.

Peter Langendijk had geholpen het toernooi te financieren en kocht in 1987 Tesqua over, zodat de miljoenenschuld beduidend afnam. In 1990 nam Peter Langendijk alle aandelen over en zette het toernooi nog twee jaar voort. Ondanks de geweldige namen van de finalisten in 1991 (Boris Becker en Pete Sampras) is het toernooi daarna toch een zachte dood gestorven.

Art in Limited Editions

Na het stoppen met het Audi-Tennistoernooi en het verkopen van Tesqua wijdde Gies zich volledig aan zijn eerste liefde, de kunst. Op 8 december 1992 richtte hij Art in Limited Editions BV op. Hij benaderde een aantal kunstenaars met het verzoek enkele

grafische kunstwerken te vervaardigen, die hij in gelimiteerde oplage uitbracht. Een prachtig idee met mooie giclées.⁴ Met de kunstenaars bouwde Gies een goede band op, hij wilde hen graag begrijpen. Hij kende in Parijs veel galeriehouders en hing op de exposities de grote man uit, tegelijkertijd zat hij op de trap samen met de kunstenaars een sigaretje te roken. Ook organiseerden Gunilla en Gies regelmatig kleine exposities aan huis, waar ze veel plezier aan beleefd hebben. En soms verkochten ze ook nog wat!

Artonline, ALaCarte, Heritage Editions Prints

Het volgende idee waar Gies mee aan de slag ging was Artonline. Dit was een website waar een groot aantal kunst- en antiekhandelaren uit Nederland hun website onderbrachten. Hiermee had Gies een van de eerste marktplaatsen op het internet vormgegeven. Hij werd daarbij ondersteund door (toenmalig) student communicatiesystemen Bob Berkhout, die dag en nacht voor hem klaar stond als Gies de website weer in de soep had laten draaien. Naast Bob stond ook kleinzoon Vincent in de startblokken om hem te helpen met het ongedaan maken van fouten.

Hij was niet bang om wat nieuws te ontwikkelen en avontuurlijk ingesteld – een echte ondernemer!

Snel werd het voor iedereen mogelijk om op relatief eenvoudige wijze zelf een website te bouwen en gingen de galeriehouders en kunsthandelaren zelf aan de slag.

AlaCarte was een soort cadeaukaart, waarmee je bij alle aangesloten delicatessenwinkels een pakket kon ophalen. Een goed idee, alleen lukte het niet om voldoende winkels aangesloten te krijgen.

AlaCarte cadeaukaart en CD

Het volgende project was Heritage Editions Prints, hoge kwaliteit giclées van prenten van kunstenaars uit de 17e tot 19e eeuw. Hij ging een samenwerking aan met het Teylers museum in Haarlem en kreeg in het museum van de Universiteitsbibliotheek van Gent toegang tot de platen van Piranesi. Hier kenmerkte zich opnieuw de ondernemingsgeest maar ook de onrust van Gies, want één plaat was niet genoeg. Na de vogels, de bloemen en de auto's wilde hij toch weer meer en stortte hij zich op historische kaarten, oude klederdrachten, historische schepen en inheemse volkeren. Elk boek was weer als een nieuwe schatkist voor hem.

Piranesi – le Vedute di Roma

Eén van zijn laatste grote projecten was een boek over 'Le Vedute di Roma' van Giovanni Battista Piranesi. Het boek, met platen van Piranesi en teksten van Piranesi-expert Gijs

Wallis de Vries was schitterend, zodat het artistiek gezien zeker een succes was. Gies was er enorm blij mee en trots op. Commercieel was het echter minder succesvol daar Gies niet echt over zijn afzetmarkt nagedacht had. Bovendien woog het boek twee kilo en was het te groot om door de brievenbus te passen.

Maar daar was Gies dan weer heel filosofisch over: "Als ik er geen geld mee verdien, heb ik in ieder geval een prachtig boek gemaakt".

Piranesi - le Vedute di Roma

De levenskunstenaar

In het voorjaar van 2016 werd Gies geveld door een zware griep en longontsteking. Hij was niet meer te genezen. Een van de laatste dagen keek hij op zijn iPad naar 'Het Dorp' van Wim Sonneveld, hij vond het geweldig en meende stellig de huisjes uit Zoelen te herkennen. Daarna is hij rustig weggeleden en op 30 april thuis, omringd door zijn familie, overleden.

En zo was het leven van Gies, één prachtig boek, met veel vallen en opstaan, maar ook met de meest wonderbaarlijkste avonturen en verhalen. Hij hield niet van middelmaat en kon nooit helemaal zijn plekje in de samenleving vinden – maar geleefd heeft hij!

Overhandiging aan Martin van der Mark (Van links naar rechts: Babette Pluim, Martin van der Mark en Anne-Marie Heevel, dochter van Gies' zus Riky) (Foto: Jan Bouwhuis)

De panelen van Lex Ernste

Ongetwijfeld hebben ze elkaar gekend, Lex Ernste koperslager/kunstenaar en Gies Pluim kunstliefhebber, beiden met veel voetsporen in Tiel. Toch is niet bekend wanneer, hoe en waarom zeven grote panelen uit het werk van Lex Ernste in de verzameling van Gies zijn gekomen.

Voor zijn kinderen was het wel duidelijk dat dit deel van de nalatenschap in Tiel thuis hoorde. Op 13 november 2018 werden ze geschonken aan De Oudheidkamer,⁵ waarna ze een plaats hebben gekregen in de Lex Ernste-zaal in het gemeentehuis.

Noten

- 1 Vlak voor haar overlijden zijn Maria en Teunis voor de kerk getrouwd, zodat zij niet 'achter de heg' begraven zou worden. Gies vond dat zo'n mooi teken van de liefde van zijn vader voor zijn moeder, dat hij er tranen van in zijn ogen kreeg als hij dit verhaal vertelde.
 - 2 Op 13 november 1942 was hij een week van de HBS gestuurd omdat hij in de klas een lucifer aange-stoken had.
 - 3 Lindström maakte in Nederland nog een prachtig schilderij van Gies, getiteld "Päven i Paris" (de Paus in Parijs).
 - 4 Hoogwaardige reproducties van kunstwerken met behulp van speciale druktechnieken.
 - 5 Bert Leenders heeft hierover op 19 november 2018 een artikel geschreven in De Tielenaar <http://detielenaar.nl>
- * Alle foto's in dit artikel komen uit privé bezit. Behalve de foto op pagina 23.

Van Lidth de Jeude & Hoogendijk van Domselaar

Hun laatste rustplaats weer waardig

Pierre van der Schaaf

In 2009 werd een aanvang gemaakt met het herstel van de grafmonumenten op de uit 1786 daterende historische begraafplaats Ter Navolging op de hoek Lingedijk / Stationsweg in Tiel. Eind 2020, zo is de planning, zal dat deel van het Herstelplan zijn afgerond. Dan wachten nog enkele tientallen kleine grafmonumenten op herstel (en daarna begint het regulier onderhoud).

Na het openen van de begraafplaats aan de Papesteeg in 1940 werd nauwelijks meer gebruik gemaakt van Ter Navolging. Er was slechts sporadisch sprake van een bijzetting en daarmee droogde de inkomstenbron op die moest zorgen voor het onderhoud van de bewerkelijke dodenakker. Er trad een vorm van verwaarlozing op en in de jaren zeventig vond de overdracht van de kerkelijke (N.H.) Gemeente naar de Burgerlijke gemeente Tiel plaats. In de jaren negentig dreigde Ter Navolging vervolgens het slachtoffer te worden van de 'vernieuwingsdriften' van een enkele ambtenaar. Daarbij moest vooral het groen het ontgelden. Verontruste burgers verenigden zich en in 1998 werd de Stichting ter Navolging opgericht 'tot instandhouding van historische begraafplaatsen in Tiel en

Omstreken'. Initiatiefnemers waren o.a. Carla Daalderop, Angèle Roeffen (thans adviseur van de stichting) en, sindsdien nog steeds de voorzitter, Christa Tydeman. Het bestuur werd in het realiseren van de doelstellingen krachtig gesteund door Wim Veerman, de toenmalige stadsarchivaris, die sterk pleitte voor het behoud van een stukje uniek funerair erfgoed. Ter Navolging is immers de oudste nieuw buiten stadsgrenzen aangelegde algemene begraafplaats van ons land. Eind twintigste eeuw dreigde een groot deel van de rond 1857 gerealiseerde uitbreiding van architect Karl Georg Zocher ook nog eens ten prooi te vallen aan een ontsluitingsweg. Op voorhand werden bomen gerooid, werd de sloot gedicht en werden tientallen grafmonumenten en graftrouwen verwijderd. Bovengronds is het nu goeddeels leeg maar vanaf ca. 65 centimeter diep liggen enkele duizenden, vrijwel allen naamloos, stoffelijke overschotten begraven.

Van bramenparadijs tussen funeraire ruïnes tot historische begraafplaats

De eerste jaren na de oprichting was de stichting vooral bezig zich een plaats te verwerven binnen de Tielse gemeenschap en dan met name op de politieke kaart van Tiel.

Na ongeveer tien jaar werd het plan opgevat te starten met het weer toonbaar maken van het 'bramenparadijs tussen de funeraire ruïnes'. Verschillende grafkelders lagen open en vaak lagen de stoffelijke resten open en bloot. Veel grafmonumenten waren gebroken, paaltjes (als die er nog waren) lagen om en kettingen ontbraken vrijwel overal. Omdat er nog potjes met geld waren, kon gestart worden met het herstellen van monumenten: de gemeente nam het herstel van vier grote monumenten voor haar rekening en de stichting dat van een veertigtal kleinere. De stichting zette daarvoor geld in dat beschikbaar kwam van het 'fonds bij overlijden Gustaaf Adolf'. Daarin werd een belangrijke rol vervuld door John en Anneke Oldenburg.

Toen deze eerste fase van het karwei na ruim een jaar was afgerond resteerde nog het herstel van tientallen zerken en stèles (staande zerken) én een tiental grafkelders en -tombes.

Het bestuur van de stichting stelde een ambitieus 'Herstelplan 2015-2025' op dat de zegen kreeg van de gemeente. Daarop startte de stichting met het herstel van de honderden kleine en grote monumenten, waaronder grafkelders. In 2015 was als eerste het grondige herstel van de kelder van Küthe aan de beurt, gevolgd door die van Tydeman, Post en Reuchlin. Parallel daaraan werd, met grote inzet van niet alleen de vrijwilligers maar ook van Michiel en Joost van Luijn ('Van Luijn Natuursteen' en 'De Steen') en Rob Herkströter ('Aanpak Bouw &

Mei 2020 (Foto: Pierre van der Schaaf) inzetjes, jaren 30 (Foto: onbekend)

Riolering'), het herstel van de kleinere monumenten aangepakt. Medio 2020 staan er nog enkele tientallen op de rol te worden hersteld. Vaak om te worden gelift (omdat ze waren verzakt) waarna herplaatsing op een zandbed, en zo nodig een betonplaat, plaatsvond. Met als bekroning het lijmen van de scheuren.

Van Lidth de Jeude CC 1

Eind 2018 bleek de conditie van zowel de grote, uit 1868 daterende, grafkelder van Van Lidth de Jeude CC1 (er zijn meer grafkelders die stoffelijke resten van die familie huisvesten!) als de graftombe van Hoogendijk van Domselaar verontrustend. Het dak van de grafkelder dreigde te bezwijken onder de enkele tonnen zware last van een tweetal uit de 16e eeuw daterende zerken. Dat leidde tot het treffen van een forse noodmaatregel: het verwijderen van de beide zerken van het met instorten bedreigde kelderdak. Toen liep al de procedure rond het verkrijgen van de toestemming en vergunningen van de gemeentelijke Monumenten- en Bouwcommissie én van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed. Dat leidde er begin 2020, na meer dan twee jaar voorbereiding, toe dat de benodigde papieren binnen waren. Inmiddels was ook de financiering rond (vanuit de opslag op de grafrechten op Ter Navolging) en kon, nog eens vertraagd door de coronaperikelen, in juni 2020 gestart worden met het verder ontmantelen van de kelder en het vervolgens weer opbouwen van het geheel. Het project wordt eind dit jaar afgesloten met het herplaatsen van de beide zerken.

De zerken

Beide in de jaren dertig van de vorige eeuw nog hele zerken zijn de afgelopen decennia uiteen gevallen in tientallen brokstukken. Een uit ca. 1938 daterende foto toont twee gave zerken maar het vermoeden bestaat dat men bij reparatiewerkzaamheden na de oorlog, waarschijnlijk in de jaren vijftig toen weer bijzettingen plaatsvonden, onzorgvuldig te werk is gegaan bij het leggen van een goed op de onderkant van de zerken aansluitend 'bed'. De onderkant van de beide zerken is verre van vlak en dat betekent dat er een 'bed met een oppervlak op maat' moest worden toegepast. Dat is, door het gebruik van grover puin in plaats van bijvoorbeeld zand, indertijd niet gebeurd. Daardoor was er sprake van een soort puntbelasting die leidde tot het breken van de zerken op deze niet op de onderkant van de zerken aansluitende punten en richels.

*De ontmanteling van de zerk, najaar 2019.
(Foto: Pierre van der Schaaf)*

Om verder verval te voorkomen moet nu een wél goed aansluitend 'bed' worden aangebracht. Daarna ligt er de uitdaging alle puzzelstukken weer tot één, zoveel mogelijk aaneensluitend geheel te leggen. Voorkomen moet worden dat de combinatie van vocht en vorst leidt tot verder verval. In nauwe samspraak met de deskundigen van onder andere de Rijksdienst zal worden gezocht naar zo toekomstbestendig mogelijk conserveren van dit onvervangbaar erfgoed. Beide grote en zware, uit de 16^e eeuw daterende zerken zijn afkomstig uit de Sint Maartenskerk en waarschijnlijk, bij de bouw van de kelder, van daaruit overgebracht naar Ter Navolging: niet meer begraven in een kerk maar buiten de stad was het motto. De voor de kelder benodigde ruimte neemt die van vier graven in beslag (waarschijnlijk die van de oude nummers 120 / 121 & 127 / 128). Om vanaf de jaren vijftig in de kelder te kunnen komen werd geen trap aangebracht, zoals gebruikelijk, maar werd er een ommuurd gat gegraven waarbij oude zerken de toegang tot de kelder afsloten. Waarschijnlijk waren het zerken van voorouders van personen die de grafrechten lieten vervallen en / of zich niet hielden aan de financiële verplichtingen van de rechthebbenden. Gelukkig bleken op één van beide zerken voornamen en data te traceren wat leidde tot de voormalige eigenaar: Henri de Saint Aulaire (1830-1873) en diens echtgenote Antonia de Jongh (1825-1892). Hij was Commissionair en zaakwaarnemer en bestierde eerst de Diligencedienst tussen Tiel en Wijk bij Duurstede en later de Bootdiensten tussen Tiel en Rotterdam. Antonia was de dochter van zilversmid Dirk

Johannes de Jongh die een van de grondleggers was van Juwelierszaak De Jongh aan de Markt die vorig jaar de deuren sloot.

Hoogendijk van Domselaar

Schuin achter de grafkelder van Van Lidth de Jeude ligt de grote tombe van Hoogendijk van Domselaar. De bijbehorende grafrechten berusten bij de Protestantse Gemeente Tiel. Deze zijn daarmee ook aansprakelijk voor het herstel en onderhoud van deze in de jaren dertig gebouwde tombe die toen de daarvoor aanwezige zerk verving. Door corrosie van het metaal binnen in de tombe werden de wanden als het ware naar buiten gedrukt wat het ontbindingsproces versnelde. Daardoor ontstonden weer kieren tussen de afdekkende hardstenen platen waardoor het 'ontbindingsproces' weer werd versneld. Een soort 'perpetuum mobile'! Het graf ligt op het oudste deel van Ter Navolging waarbij de gebroeders Hoogendijk van Domselaar in 1874 de rechten verwierven voor dit graf. De tombe neemt de ruimte in van twee graven: de oude nummers zijn 126 en 133.

Presentatie

Tijdens Open Monumentendag op zondag 13 september 2020 worden de resultaten van grote en kleinere 'hersteloperaties' getoond. Zowel op Ter Navolging als de Joodse begraafplaats waar ook het nodige is gebeurd. Inmiddels zijn de meeste nog vrije plekken op Ter Navolging gereserveerd en wordt nagedacht over het beantwoorden van de vraag hoe nieuwe aanvragen voor een graf op deze (Rijks)monumentale begraafplaats kunnen worden gehonoreerd.

Balanceren met het verleden

Peter Schipper

Oude kiosk is nu Corrie's Coffee Corner

Met een ferme beweging knipte Arnoud Reijnen, voorzitter van de beherende stichting Stadsherstel Tiel, op zaterdag 30 mei het lint door dat gespannen was voor de toegangsdeur van de kiosk aan het Burg. Hasselmanplein. Het was de kroon op de jarenlange inzet van met name de verenigingen Waardevol Tiel en de Oudheidkamer

voor Tiel en Omstreken. Lange tijd had het er naar uit gezien dat de kiosk hetzelfde lot zou ondergaan als de even verderop gelegen patatkraam van 'Dikke Piet', die sloopwaarts was gegaan. Gelukkig kwamen de bestuurders op tijd tot het inzicht dat het gebouwtje uit 1952 de kers is op Tiel als stad van de Wederopbouw. Architect Peter Agterberg gaf de historische droom zijn uiteindelijke vorm, met een aantrekkelijk kleurenpalet

Arnoud Reijnen opent Corrie's Coffee Corner. Links staan Corrie en haar echtgenoot Herman (Foto: Tineke Swaneveld)

van gele muren en een nieuwe groene pui van staal en glas. Rechts bevindt zich nog de originele zitbank, de linker is gereconstrueerd. Het interieur, dat vreselijk verwaarloosd was, is nu fris, overzichtelijk en spannend door het cassetteplafond. Waar eens toeristen bij de VVV hun informatie over Tiel haalden, verkoopt nu Corrie op 't Hof onder de naam 'Corrie's Coffee Corner' koffie, fris, hartige broodjes, ijs en haar zelfgemaakte muffins en cupcakes. Een novum in Tiel zijn de 'churros', een zoete lekkernij uit de Spaanse keuken gemaakt van gefrituurd tarwedeeg. We wensen haar succes!

De schaalsprong

Het schijnt een ongeschreven wetmatigheid te zijn: een oud gebouw dat moet wijken voor nieuwbouw dient anderhalf tot tweemaal zo hoog terug te komen in het straatbeeld. De ene keer pakt het goed uit de andere keer niet. In een vorige Kroniek schreef ik over het karakteristieke pand in de bouwtrant van de Amsterdamse School op de hoek van de Voorstad en de Oliemolenwal.¹ Het staat al jaren te verloederen. In een brief aan de gemeente Tiel zetten Waardevol Tiel, de vereniging Oudheidkamer voor Tiel, Stadsherstel en de Bond Heemschut zich in voor behoud. Op 19 mei vond een gesprek plaats tussen projectontwikkelaar Witte,

De Ambtmanstraat in 1890. Geheel rechts het oude pakhuis (Collectie Jan van Doesburg)

Het pakhuis is gesloopt, de nieuwbouw begonnen (Foto: Tineke Swaneveld)

een gemeenteambtenaar, architect Peter Agterberg, Martin van der Mark, voorzitter van de Oudheidkamer en Peter Schipper namens Waardevol Tiel. Architect Agterberg vertelde serieus gepoogd te hebben de gevel van het oude Amsterdamse School pand in te passen in het nieuwe ontwerp. Dat is niet gelukt. Wel waren we verrast door de opzet en uitwerking van de beoogde nieuwbouw. De essentie van het oude pand vormde de bezieling van het nieuwe complex dat zich langs de gehele zijde van de Oliemolenwal uitstrekt tot en met de oude winkel van Ot van Soest, die al gesloopt is. Geleding, ritme en materiaalgebruik zijn afwisselend en passen in het straatbeeld ter plaatse. Wel zien we hier een flinke schaalprong. Minder enthousiast zijn de liefhebbers en hoeders van oud-Tiel over de ontwikkelingen in de Ambtmanstraat. Op nummer 2 stond een oud pakhuis dat de tand des tijds had doorstaan. Op een foto uit 1890 zien we het bouwwerk geheel rechts. Bert van

Het nieuwe informatiebord aan het Kalverbos
(Foto: Emile Smit)

Setten, aanjager van de werkgroep erfgoed van de Oudheidkamer, deed wat onderzoek en ontdekte dat de schuur tot begin twintigste eeuw behoorde bij de oude bakkerij in de Kerkstraat nr. 6, een rijksmonument uit 1790.² Helaas staat het pakhuisje niet op de monumentenlijst en was dus vogelvrij. Afbraak volgde en momenteel is men bezig op deze plaats nieuwbouw naar ontwerp van de Tielse architect Pieter Wagter te realiseren. Ook hier een schaalprong in hoogte. De oude mansardekap heeft plaats gemaakt voor een rechte daklijst en dat is jammer in deze straat, waar het straatbeeld nog de sfeer van weleer ademt en waarmee we dus heel zuinig om dienen te gaan.

Laten we dit rubriekje positief afsluiten.

Er wordt momenteel hard gewerkt om stukken van de oude stadsmuur die zijn opgegraven bij de bouw van Zinder een plek in het straatbeeld te geven. Komende maanden wordt één brok, door Cor Litjens in een artistiek jasje gestoken, geplaatst terzijde van ijssalon Daisy's aan de Koninginnenstraat. Tenslotte is begonnen met de vernieuwing en uitbreiding van de bekende bruine informatieborden aan of bij monumenten in Tiel. Emile Smit heeft de teksten doorgenomen en nieuwe bijgemaakt.

Noten

1. Zie: P. Schipper, *Verschralend straatbeeld; saluut aan een 93-jarige*. In: *De Nieuwe Kroniek*, jrg. 10, nr. 1 (april 2019), p. 36-38
2. Een steentje vermeldt: P. Bissier 1790. *Het adresboek van Tiel uit 1938 noemt als bakker Z. van Hattum; het pakhuisje is dan in handen van Wielders. Circa 1958 vinden we bakker Jos M. Arntz in de Kerkstraat nr. 6. Hij heeft het decennia volgehouden.*

Raadsel in Ophemert: koffer van drs. F. Weinreb

Wim Veerman

Portret drs. Friedrich
Weinreb. 1910-1988
(Bron: Wikipedia)

Na het overlijden in 1998 van de amateurhistoricus voor de geschiedenis van Ophemert, R. J. van Ooijen, (Rudy) werd via zijn vriend J.H.F. Gelens (Koos) in 2003 een deel van Rudy's collectie over de geschiedenis van het dorp Ophemert en Zennewijnen aan het Regionaal Archief Rivierenland geschonken. Bij die schenking bevond zich een oude, lelijke, beschadigde koffer met opschriften, waarop de naam 'Weinreb' voorkwam.¹ Koos vertelde, dat de koffer was aangetroffen op de zolder van de Hervormde pastorie in Ophemert. Hoe die daar terecht is gekomen, was hem niet bekend. Maar de op de koffer voorkomende naam 'Weinreb' deed wel een belletje rinkelen. Vanaf eind jaren zestig tot eind jaren tachtig werd zijn naam regelmatig in de pers vermeld in verband met de Jodenvervolgging tijdens de Tweede Wereldoorlog. Weinreb, zelf ook Joods, had of heeft daar

een dubieuze rol in gespeeld. En na de oorlog bleek hij ook betrokken te zijn bij andere minder fraaie praktijken.

De koffer

De onaanzienlijke en lege koffer (het is niet bekend of er door Rudy iets in aangetroffen was), heeft duidelijk door de tijd geleden. De van een klein ruitjespatroon voorziene geperst papieren koffer, met op de hoeken lederen verstevigingen, is ingezakt. Bij het handvat is met een kwast de volgende tekst geschreven: 'PRF. DR. WEINREB. AMST.' Op het deksel zijn resten van opgeplakte etiketten te zien. Een is nog goed leesbaar. Het is een reisetiket van de 'Koninklijke

Bovenaanzicht koffer (Foto: auteur)

Voorraanzicht koffer Inzet: etiket op de koffer
(Foto's: auteur)

Rotterdamse Lloyd N.V.' en vertoont het volgende opschrift: 'vliegtuigpass. Naam: Prof. Drs. Fr. Weinreb. MS: Willem Ruijs. Datum: 24/11/55. Naar: Djakarta.' Onder het etiket staat de tekst, gedeeltelijk verdwenen: 'NIET VOOR DE REIS'. Aanvankelijk werd gedacht dat de koffer uit de onderduikperiode van Weinreb dateerde. Het etiket wijst echter anders uit.

Wie was Weinreb?²

Friedrich (Freek) Weinreb was een in Lemberg, tegenwoordig Lviv in Oekraïne, op 18 november 1910 geboren Jood, wiens ouders zich vanuit Wenen in 1916 in Nederland vestigden en in Scheveningen gingen wonen. In 1927 kreeg het gezin de Nederlandse nationaliteit. 'Onze Weinreb' ging na zijn HBS studeren aan de Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam, maar moest die studie afbreken nadat zijn ouders kort na elkaar overleden. Later pakte hij die studie weer op. In 1934 studeerde hij enige tijd in Wenen op medisch gebied. In 1936 huwde hij met een Joods-orthodoxe vrouw uit Antwerpen. Twee jaar later legde hij alsnog in Rotterdam zijn doctoraal examen economie af. Binnen de Oost-Joodse gemeenschap te Scheveningen ging hij voor 'vroom' door. Hij zag zichzelf als een 'wonderkind' dat een briljante carrière tegemoet kon zien. Die vervloog echter door de bezetting in mei 1940. Vanaf eind 1941 begon hij Joodse relaties te vertellen dat hij wellicht verlof zou krijgen om met een groep van dertig door hem geselecteerde Joden per trein naar Zuid-Frankrijk te vertrekken. Men kon zich bij hem aanmelden, maar wel tegen betaling van fl. 100,- per volwas-

sene. Het was pure oplichting. De Jong stelt terecht, "dat mensen die voor hun leven vrezden, in hun nood bereid zijn aan elk redding verhaal, mits enigermate plausibel, geloof te hechten en voor die beloofde redding nog financiële offers te brengen ook; bovendien zagen die mensen hem dan als de tovenaar, de jeugdige 'wonderrabbi', die tot stand bracht wat aan vrijwel niemand in de Joodse wereld gelukte. Die rol was Weinreb als op het lijf geschreven." Al snel bleek dat die lijst geen bescherming bood toen steeds meer personen opgepakt werden. Weinreb had daar altijd een plausibel verhaal voor. Uiteindelijk werd hij in september 1942 toch zelf ook gearresteerd, maar het lukt hem toch weer onder door de SD (Sicherheits Dienst) gestelde voorwaarden, vrijgelaten te worden en legde een tweede 'Weinreb-lijst' aan. Eind 1944 viel hij door de mand en dook hij, enkele maanden na de vrijlating van zijn vrouw en kinderen uit Westerbork, onder met zijn gezin. In 1948 werd Weinreb door de Bijzondere Raad van Cassatie veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf wegens oplichting, cel-spionage en verraad. In hetzelfde jaar kreeg hij echter gratie dankzij het 50-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina. Na zijn vrijlating werkte hij als economisch adviseur en als professor in de economie in Djakarta en Ankara. Na de publicatie van het boek 'Ondergang' door dr. J. Presser³ in 1965, ontstond er een openbare discussie over Weinrebs oorlogsverleden. In het boek werd hij als een miskende verzetsheld gezien. Hierdoor ontstonden er twee groepen. Een die overtuigd was van zijn goede inzet en een groep mensen die met Weinreb zeer negatieve ervaringen had

opgedaan. Het ging daarbij niet alleen om zijn gedrag tijdens de bezetting, maar ook om misdragingen in de jaren vijftig en zestig, toen hij zich als arts had voorgedaan, terwijl hij daartoe niet bevoegd was en vrouwen 'gynaecologisch' had behandeld. Uiteindelijk kreeg het toenmalige Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie in 1970 opdracht een onderzoek in te stellen. De zes jaar later verschenen publicatie was zeer negatief. R. Gruter⁴ omschrijft de conclusies daarvan in haar artikel: "de emigratielijsten waren zwendel geweest, hij had cel-spionage en verraad gepleegd, en zijn memoires waren voor een groot deel gebaseerd op verzinsels. Daar stond tegenover dat hij een aantal mensen geholpen had met geld en onderduikadressen. Reden voor revisie van het vonnis uit 1948 was er echter niet; het aantal kwalijke zaken was daarvoor te groot." Weinreb overleed in Zürich op 19 oktober 1988.

De pastorie in Ophemert

Predikant van de Hervormde kerk in Ophemert was van 1951-1958 ds. E.J. Rietveld. De Weinreb-koffer zou, gezien de datum 24 november 1955 op het etiket, in zijn ambtsperiode op de pastoriezolder terecht gekomen kunnen zijn. Dat was dan na 1955, na terugkeer van Weinreb uit het buitenland. Waren ze bevriend en logeerde hij daarom enige tijd in de pastorie? Maar waarom bleef zijn koffer daar dan achter. En men kan zich ook afvragen of hij daar echt wel geweest is en dat de koffer daar op een andere manier terecht is gekomen. Is hij langer dan voor een gewone visite in Ophemert geweest en heeft hij er wellicht tijdelijk gewoond? Dat zou dan uit het

bevolkingsregister van Ophemert kunnen blijken. Maar dat is vanwege de privacywetgeving (nog) niet openbaar. Anderzijds zouden er nu wellicht nog inwoners in Ophemert kunnen leven, die zich de aanwezigheid van deze bijzondere Joodse geleerde in hun gemeente kunnen herinneren. Men kan de lelijke, onaanzienlijke koffer ook zien als symbool voor de 'verknipte' persoon Weinreb. Een in de nationale Joodse geschiedenis 'beruchte' persoon. Maar hij was ook bekend als joods-chassidisch verteller en als schrijver over joodse mystiek en bijbelinterpretatie. Tweeëndertigjaar na zijn overlijden zorgt hij nu indirect ook voor vraagtekens bij een stukje nog onbeschreven Ophemertse dorpsgeschiedenis, door zijn wellicht daar door hem zelf achtergelaten koffer. Wie meer duidelijkheid over dit koffer-raadsel kan geven wordt opgeroepen zich te melden!

Noten

1. *Collectie nr. 0656. Collectie historische documentatie van Ophemert en Zennewijnen van R.J. van Ooijen. 1754-1997. Inv. nr.1000. Koffer van Weinreb.*
2. *Dr. L.J. de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden de Tweede Wereldoorlog. Deel 7. 1e band. Mei '43-juni '44. 's-Gravenhage 1976. Pag. 446 e.v. 'Weinreb'.*
3. *dr. J. Presser, Ondergang. De vervolging en verdelging van het Nederlandse jodendom 1940-1945. 2 delen. 's-Gravenhage 19654.*
4. *R. Gruter, De nieuwe Weinreb-affaire. Een schurk die een spoor van ellende achter zicht liet. Artikel in: Historisch Nieuwsblad 2000/8. Wikipedia: Friedrich Weinreb.*

Laat maar lekker draaien

Wasautomatiek Septer aan de Hoveniersweg te Tiel

Peter Schipper

“Kijk, dan stond ik in de winkel en Ela, mijn echtgenote, helemaal achterin, om een laken van een meter of 20 te vouwen. De naad netjes in het midden, want dat wilden de klanten”. Arion Septer vertelt het met een lach in zijn wasserette aan de Hoveniersweg 38. Machines konden dat niet en dus moest het met de hand gebeuren.

Het is één van de mooie anekdotes die bij het 55-jarige bedrijf horen. De familie Septer heeft haar sporen ruimschoots in Tiel achtergelaten. Grootvader Remmert Septer begon met een eigen veiling aan de Stationsweg en ook vader Remmert Albertus Gijbertus kwam daar als directeur te werken. Begin jaren zestig begon de laatste met het opzetten van koelhuizen voor kleine fruittelers. Op die manier kon de aanvoer van fruit na de oogst over een langere periode gespreid worden. Daarnaast keek vader Remmert om naar een andere bezigheid. Hij opende in 1964 een wasserette in het oude pand van fietsenmaker Van den Berg aan de Hoveniersweg nummer 38. Zo'n zaak daar was behoefte aan, want lang niet ieder gezin had in die tijd een wasmachine. Op 23 april dat

jaar was de officiële opening van de 'Miele Wasautomatiek', zoals een oud tijdschriftbericht vermeldt. Het verslag wordt gekoesterd in een vitrine te midden van enkele oude attributen zoals strijkijzers, een wasbord, een wringer en pakken wasmiddel. Gestart werd met zes wasautomaten, twee centrifuges en twee droogautomaten op aardgas. Via muntinworp kocht je wasmiddel en stelde je de machines in werking.

De totale wastijd bedroeg 38 minuten.

Wilde de klant het wasgoed 'kastdroog' meenemen, dan kwamen er 18 minuten bij. In die begintijd bestond de klandizie voornamelijk uit 'huisvrouwen', die in de tijd dat de machines hun werk deden konden gaan winkelen, maar ook zoals een verslaggever meldde "in de aangenaam verwarmde en geventileerde ruimte wat lectuur of een handwerk doen."

In de keuken

Toen er in 1979 geïnvesteerd moest worden sprong zoon Arion zijn ouders financieel bij. In de zaak zat hij toen nog niet, want hij was kok en heeft bij vele restaurants in de keuken gestaan. "In 1973 brak de oliecrisis uit. Ik werkte toen bij de Liemptse Barrière, maar kreeg op staande voet ontslag, want de

1964

Opening Miele-wasautomatiek aan de Hoveniersweg 38, alhier.

De heer Stomphorst, wasexpert van de Persil-fabrieken geeft enkele aanwijzingen bij het vullen de eerste machine.

Persbericht

Op donderdag 23 april vond de in gebruikneming van de MIELE WAS-AUTOMATIEK aan de Hoveniersweg 38, alhier plaats.

De exploitant, de heer Kemmert A. G. de Groot, gaf geïnteresseerden en belangstellenden een explicatie hoe een en ander in stand kwam. Hij dankte in het bijzonder het loodgietersbedrijf P. Visser & Zoon, alhier, waarbij hij vooral het weerkundig aandeel van de heer Arie Koes-

maat roemde voor de snelle oplevering. In minder dan 4 weken tijd werden nieuwe riolering, eigen watervoorziening, waterontijzerings- en wateronthardings-installatie, alsmede warm water bereider met aardgasbrander geheel zonder gebreken opgeleverd.

Ook het plaatsen der 6 wasautomaten, als van de 2 centrifuges en 2 aardgasdroogautomaten werd door voornoemde heren verzorgd.

Het niet minder belangrijke elektriciteitswerk werd uitgevoerd door Fa. M. v. Ommeren te Ommeren. Het timmer-

en metselwerk verzorgden de Fa. J. Kars en Stoffel Schrijver uit Waalvliet.

Het smidswerk nam de Fa. Gebr. Muijen te Drumpt voor haar rekening. Het schilderwerk werd volgens advies van de heer Huisman te Zaandam, eigen beheer uitgevoerd door de heer Huijbers, die met zijn echtgenote de dagelijkse leiding van de wasautomatiek zullen verzorgen.

Ook de Miele-organisatie, gemeentelijke autoriteiten en anderen werden bedankt voor de vlotte medewerking.

De jongste dochters, Mieke en Violetta, van de exploitant van de Miele-wasautomatiek aan de Hoveniersweg 38, alhier, doen hier het zeepmiddel in de eerste machine. Hiermede werd de in gebruikstelling een feit.

Een bericht over de opening in 1964 wordt gecoesterd (Privé bezit)

topzondag viel weg door de van regeringswege ingestelde autoloze zondagen." Gelukkig kwam hij in de Telegraaf een advertentie tegen waarin men in Obersdorf in Duitsland een kok vroeg. "Mijn broer Wout, die een garage had aan de J.D. van Leeuwenstraat, heeft me weggebracht. Ik vroeg eenvoudig aan hem: Ga je nog skiën dit jaar. OK, breng me dan maar naar

De wasserette

De zelfbedieningswasserij is in Nederland geïntroduceerd door Bert Twaalfhoven. In 1959 opende hij samen met Jos Favery de eerste in Amsterdam. Bert had het idee opgepikt tijdens een studieverblijf in Amerika. Een Laundrette noemde men zo'n zaak daar, een naam die de twee exploitanten niet konden of wilden overnemen. Na lang nadenken kwamen ze op de naam wasserette. De onderneming werd een succes en stimuleerde andere ondernemers om een soortgelijke zaak op te zetten. De naam wasserette was evenwel beschermd en wie wilde starten moest bovendien de machines van de firma Bendix afnemen. Eind jaren zestig telde Nederland zo'n 1200 wasserettes, slechts 160 daarvan waren door de NV Wasserette ingericht. De soortnaam was toen echter al een ingeburgerd begrip geworden. Toch koppelde de firma Miele er niet zijn merknaam aan en sprak liever van een Wasautomatiek.

Obersdorf." Na een jaar hield hij het voor gezien, want het was de gewoonte het personeel na het zomerseizoen onbetaald verlof te geven. Arion kookte daarna nog voor vele restaurants, zoals Villa Catharina in Bostel, een restaurant in Haaften, in welk dorp hij gaat wonen, de Zoelensche Brug, Motel Vianen, De Wagenmakerij in Buren, de Skandinavian langs de A15 en een horecagelegenheid in Scherpenzeel.

Definitief in de wasserette

In 1979 ging Arion boven de wasserette aan de Hoveniersweg wonen, bij zijn ouders, maar hij bleef kok. Uiteindelijk nam hij in 1987 het bedrijf over. Twee jaar later ontmoette hij Ela, die zijn echtgenote werd. De grootste investering in een wasserette zijn de machines. Miele leverde de beste kwaliteit en dus mocht deze firma, toen de oude wasmachines aan vernieuwing toe waren, ook de nieuwe naar Tiel brengen. "We kregen een korting, omdat Miele een jubileum vierde, maar het kostte toch nog 125.000 gulden. De grote lakens vouwden we met de hand, maar voor kleiner spul

De Miele wasautomatiek aan de Hoveniersweg
(Foto: maker onbekend)

*Nostalgie hoekje in de zaak
(Foto: Tineke Swaneveld)*

stond er een strijkmachine. Ik ging zelf de boer op om wasgoed op te halen, veelal bij restaurants, zoals De Tol in Meteren en het Kompas en De Batouwe in Tricht. De periode 1992-2012 was een goede tijd. Ik kocht een tweede strijkmachine, die 70 kilo per uur aankon. We pakten alles aan, ook was met rookschade. Daarnaast verhuurden we partytenten". De klanten voor het wasgoed zaten vooral in Maas en Waal tot aan Den Bosch toe en de meesten kreeg Septer via mond tot mond reclame. "Maar je moest ook keihard kunnen werken. Via de Twee Linden in Beneden Leeuwen kreeg ik de vraag van een cateraar of ik, als ik het linnen 's morgens om 7 uur ophaalde, kon garanderen dat het om 11.30 uur terug zou zijn. En dat dan gedurende vier dagen per week. Nou dat kon ik wel. Tussen het wasgoed stopte ik mijn kaartje. Toen werd ik gebeld door Van Gruythuizen uit Heesch voor wasgoed. Ik ging er met m'n Suzuki busje heen, maar er stond zo veel dat ik het niet mee kon nemen. Gelukkig bood broer Wout uitkomst, want bij hem kon ik een grotere bus huren. En zo rolde het balletje verder."

*Arion en Ela Septer voor de Miele machines bij de sluiting van hun wasautomatiek op 31 december 2019
(Foto: Tineke Swaneveld)*

De laatste jaren veranderde de klandizie; het werd internationaler. Op de automaten stonden de instructies in diverse talen waaronder het Pools. Vrachtwagenchauffeurs konden er terecht en de grote machines boden uitkomst voor wie zelf zijn dekbed wilde wassen. In 2019 stond Septer voor de keuze: stoppen of verder gaan. Het werd stoppen. Na twintig jaar waren de machines aan vernieuwing toe en dat zou grote investeringen vergen. Verder vertoonde het aantal klanten dat de laatste jaren zelf de wasserette bezocht een dalende lijn, want steeds meer mensen hadden een eigen wasmachine. En tenslotte waren hij en zijn vrouw inmiddels op leeftijd. Op 31 december 2019 viel na 55 jaar het doek. Die dag stopten de laatste klanten hun wasgoed in de grote Miele machines en het muntgeld in de sleuf. Wat blijft zijn de herinneringen aan een bijzonder bedrijf en soms prominente klanten, zoals voetbaltrainer Hans Kraay jr. uit Ophemert die er zijn overhemden bracht.

Bronnen:

- Gesprek met Arion en Ela Septer, december 2019
- Ewoud Sanders, Wasserette; in: NRC, 15 april 1996
- Tielse kranten

Stichting en Museum Betuws Oorlogsverleden

Emile Smit

Een van de minder bekende activiteiten van de Oudheidkamer is de periodieke deelname aan het overleg, dat het Regionaal Archief Rivierenland organiseert voor de historische verenigingen in de regio. Op 21 november 2017 kwam Ad van Heiningen in dit overleg het provinciaal initiatief 'Gelderland Herdenkt' toelichten. Dat ging om het coördineren van activiteiten in de provincie in het kader van de 75-jarige herdenking van de bevrijding. Na dit overleg besloten vier deelnemende verenigingen in de regio tot samenwerking in het project 'Frontgebied West-Betuwe'. Om gebruik te kunnen maken van de diverse subsidiemogelijkheden werd op 25 april 2019 de Stichting Betuws Oorlogsverleden opgericht. De betrokken leden waren Gert Timmerman (voorzitter, Historische Vereniging West-Betuwe),

Emile Smit (secretaris) en Ria Kragten (OKT), Sem Arends en Gert-Jan van Dorland (Historische Kring Kesteren e.o.) en Jan Hogendoorn (Voet van Oudheusden, Culemborg).

Het eerste dat werd samengesteld was een serie van twaalf banners die samen een overzicht boden van de belangrijkste gebeurtenissen in de periode 1944-1945 in de regio. Hiermee wilden de leden de scholen en verenigingen af reizen en daar konden dan ook lezingen en gastlessen plaats vinden. De banners hebben vanaf oktober 2019 op meerdere plaatsen gestaan, vanaf het Regionaal Archief tot het gemeentehuis in Opheusden. Voor de laatste weken van april en de eerste weken van mei 2020 was het dringen in de planning. Maar de gebeurtenissen zorgden ervoor, dat de banners het

laatst zijn gebruikt op de Mr. Aafjesschool in Meteren op 10 maart en daarna viel alles weg. Inmiddels is zeker, dat de banners deze zomer wel weer worden opgesteld in Ommeren. Verder zijn er contacten met enkele scholen en verenigingen om in het komend najaar alsnog de lezingen te houden die nu zijn uitgevallen.

Sem Arends geeft toelichting aan bezoekers (Foto: Sem Arends)

*Projectles op de Mauritschool, november 2019
(Foto: Jantine Bouwman)*

*Een impressie in de expositie in Opheusden
(Foto: Sem Arends)*

Begin 2020 werd duidelijk, dat er een mooie ruimte beschikbaar was om in Opheusden ook een tijdelijke expositieruimte in te richten. Daar werden speciale versies van de teksten op de banners voor gemaakt en verder werden er allerlei voorwerpen – tot compleet uitgeruste militairen in uniform aan toe – opgesteld. Het materiaal kwam uit particuliere collecties. Een en ander werd fraai opgesteld door Sem Arends, Gert-Jan van Dorland en Stoffel Geurts. Zij bouwden ook zelf de benodigde vitrines. Van andere leden van de werkgroep kwam veel ‘plat’ materiaal als foto’s en kranten.

De tentoonstelling begint met een overzicht van de gebeurtenissen van 1940. Daarna volgt een impressie van de sfeer tijdens de bezetting met distributiekaarten en –bonnen, persoonsbewijzen, aanwijzingsborden enz. Vervolgens de militaire kant van de strijd in

1944 met zowel Duits als geallieerd oorlogsmateriaal. Aan het einde is ook aandacht voor de gevolgen van die strijd voor de burgerij en de erop volgende evacuatie. De expositie laat zien, dat het in onze regio acht maanden pure ellende was.

Volgens de planning zou burgemeester A.J. Kottelenberg van de gemeente Neder-Betuwe de expositie – voorzien van een mooi bord ‘Museum Betuws Oorlogsverleden’ – op vrijdag 13 maart openen. Hij zou duren tot 1 juni. Zoals het er nu uitziet, kan de ruimte gebruikt worden tot 1 november. Hij zal dan op woensdagmiddag en op zaterdag te bezichtigen zijn. Een autorijtuig naar Opheusden is hij zeker waard. Het tijdelijk museum is gevestigd aan de Beukenlaan 9 in Opheusden. De auto mag worden geparkeerd op het terrein bij het nabijgelegen gemeentehuis van Neder-Betuwe.

Een vergeten stadsbaas

Peter Schipper

“Dat is mijn opa, daar helemaal links op de foto” roept Piet Schreuders. “Ik ben naar hem genoemd.” De foto waarom het gaat staat afgebeeld in De Nieuwe Kroniek van april 2019.¹ We zien het college van burgemeester en wethouders in 1940 op het ijs van de bevroren Waal staan, geassisteerd door een persoon die in het onderschrift ‘een helper’ heet. Zijn kleinzoon reageerde. Reden om in deze Kroniek wat nader met hem kennis te maken.

Voor de meesten is Piet Schreuders geen onbekende; hij was jarenlang een vertrouwd gezicht in zijn winkel in elektronica in de Voorstad. Maar zijn opa, ja die kennen de meeste Tielenaars niet meer.

Tiel zoekt een nieuwe stadsbaas

De roots van Pieter Schreuders liggen in Hardinxveld, waar hij op 9 oktober 1879 geboren werd.² In 1906 vertrok hij naar Naaldwijk waar hij met zijn echtgenote Pieterella Breur ging wonen. Drie jaar later vinden we hem met zijn gezin terug in Ter Heijde aan zee, wonende in een keet bij de strandopgang. Pieter namelijk was betrokken bij een enorme klus uit die dagen,

het versterken van de smalle duinenrij ter plaatse. Ondertussen was de gemeente Tiel op zoek naar een nieuwe stadsbaas, als opvolger van Van Manen, die wegens zijn leeftijd om ontslag gevraagd had. Zo’n stadsbaas was verantwoordelijk voor onderhoud van de wegen, en allerlei graaf-, grond- en bestratingswerkzaamheden.³ Leiding geven aan de brandweer behoorde eveneens tot de functie. In 1911 werd Schreuders benoemd op een salaris van 1700 gulden per jaar en met het genot van een dienstwoning aan de Hoveniersweg 104. Hierachter stond sinds 1875 een ziekenbarak voor lijders aan

Het Tielse College van B&W op het ijs van de bevroren Waal in 1940. Van links naar rechts: een helper, burgemeester Cambier van Nooten, wethouder Ebben en wethouder Schoots (Collectie: Regionaal Archief Rivierenland)

De Tielse brandweer in de jaren dertig; voor op de treeplank de stadsbaas (Foto: privé bezit)

besmettelijke ziekten, eigenlijk het eerste ziekenhuis dat in Tiel gebouwd werd.⁴ Vanaf 1901 kon men hier met behulp van een speciale oven ook kleding ontsmetten. Pieterella Breur, echtgenote van de stadsbaas, kreeg er een aanstelling als helpster bij de ontsmettingsoven.

Een geliefd man

Er waren in de jaren twintig en dertig genoeg werkzaamheden te verrichten om de leefomstandigheden van de Tielenaren te verbeteren, zoals het aanleggen van waterleidingen en riolering. De stadsbaas zette zich voorbeeldig in en trok ook de aandacht van raadsleden. In de raadsvergadering van juli 1931 stak lid Van der Made de loftrumpet over Pieter Schreuders: "Vaste uren kent hij niet en hij is dikwerf dag en nacht in touw. Bovendien doet hij dit alles vrijwillig, daar hij slechts een vast salaris heeft en hem geen overuren betaald worden." Een andere

Stadsbaas Schreuders geniet van zijn pensioen en een sigaar (Foto: privé bezit)

gebeurtenis waarbij hij zich onderscheidde was de watersnoodramp die in 1926 Maas en Waal trof. Meermalen stak Schreuders met een roeiboot de Waal over om aan de overkant in kou en sneeuwstormen te assisteren bij het in veiligheid brengen van boerengezinnen en vee. Zijn reddingswerk leverde hem een koninklijke bronzen watersnoodmedaille op.

De familie Schreuders voor het huis Hoveniersweg 104. Van links naar rechts: zoon Gerrit; de stadsbaas; zoon Piet; Pieterella Breur; zoon Ab (Foto: privé bezit)

Stadsbaas Schreuders moet in Tiel een geliefd man geweest zijn. Immers, toen hij in 1936 vijftig jaar in dienst was, tekende de Waalbode op dat “zijn woning bestormd werd met feliciteerenden en de bloemenschat haast niet meer te overzien was.”

Vier jaar later begon de zwarte bladzijde voor de stad Tiel, toen Duitse hordes Nederland bezetten. De laatste zeven maanden waren een nachtmerrie en veranderden de oude stad in een troosteloze puinhoop. De bevolking was geëvacueerd en keerde pas in juni 1945 weer terug. Het is niet bekend waar stadsbaas Schreuders onderdak heeft gevonden. De wederopbouw heeft hij niet meer in actieve dienst meegemaakt, want op 1 november 1945 ging hij met

pensioen en keerde na 1946 terug naar zijn geboortedorp Hardinxveld. Daar is hij op 17 april 1958 overleden, maar hij werd ter aarde besteld op de begraafplaats aan de Papesteeg in Tiel waar zijn echtgenote Pieterella al lag.

Noten

1. Zie: P. Schipper, *Verschralend straatbeeld; saluut aan een 93-jarige*. In: *De Nieuwe Kroniek*, jrg. 10, nr. 1 (april 2019), p. 36-38 en speciaal de afbeelding op pagina 38.
2. Veel gegevens zijn ontleend aan: J.M. Pekelharing en D. de Vries-Schreuders, *Pieter Schreuders. De ‘werkman’ uit Ter Heijde aan Zee die opklom tot ‘Stadsbaas’ te Tiel*, eigen uitgave februari 2017
3. In het adresboek van Tiel uit 1938 staat als beroep van P. Schreuders vermeld ‘gemeente-opzichter’
4. Meer informatie over deze ziekenbarak, de ontmettingsoven en de huidige restanten daarvan staan op de website van de huidige bewoner van het complex Chris Koolma: ziekenzorgtiel.nl

Herdenking 4 mei 2020 op de Joodse begraafplaats

Pierre van der Schaaf

Door het rondwarende coronavirus vond de herdenking van de Tielse slachtoffers van de Sjoa (Holocaust) op een veel soberder manier plaats dan beoogd. Bij het door 'Aanpak Bouw & Riool' van Rob Herkströter geheel gesponsorde en herstelde monument uit 1950 werd in de middag gelegenheid geboden bloemen te leggen. Alhoewel bloemen feitelijk niet op een Joodse begraafplaats thuishoren was het, ook volgens consulent Eduard Huisman van NIK, het Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap (eigenaar van de begraafplaats), een passend gebaar.

Huisman stond, net als een vertegenwoordiger van de stichting Ter Navolging Tiel, stil bij het 'nooit vergeten' en dat wij 75 jaar geleden wel van de nazi's werden bevrijd maar dat er van 'vrijheid' in lang niet alle opzichten sprake was en is. Ca. twintig personen maakten van de gelegenheid gebruik om de negenentwintig leden van de Joodse Gemeente Tiel, die slachtoffer werden van de nazi-terreur, te herdenken.

4 mei 2020 (Foto: Gerard Buijs)

4 mei 2020.
(Foto: Pierre van der Schaaf)

Wim Veerman

Z. Visser. Gast-Vrij. Zeven vluchtverhalen van mensen uit Afghanistan, Irak, Iran en Syrië. [Tiel] 2019. Geïllustreerd. 148 pagina's. ISBN 978-9—9031567-6. €15,- Verkrijgbaar bij de boekhandel in Tiel en via info@uitgever-gast-vrij.nl

Tijdens zijn vrijwilligerswerk als taalcoach voor Tielse vluchtelingen, had de auteur ervaringen die hem ertoe brachten, in samenwerking met enkele vluchtelingen, een boek te maken met hun eigen vluchtverhalen. Het lezen van de verhalen geeft een ingrijpend beeld van de soms verschrikkelijke ervaringen die ze hadden opgedaan. Maar geeft ook een prachtig beeld van de veerkracht van deze mensen, die 'de draad' van het leven in Tiel weer oppakten, in een in eerste instantie onbekend land met een volkomen vreemde taal. Bij het lezen kan bij sommige Tielenaars de herinnering aan de tijd kort na de bevrijding van mei 1945 opkomen. Bijna alles was in de Tielse binnenstad verwoest en toch begon men met goede moed aan de wederopbouw. Het verschil is dat men toen in eigen land gebleven was. Maar de angst en schrik zal niet minder geweest zijn. Het mooie van dit boek is ook nog, dat de opbrengst van de verkoop aan het 'Noodfonds VluchtelingenWerk Oost Nederland' geschonken wordt. Een goed boek, met soms aangrijpende verhalen over de ervaringen van 'nieuwe Tielenaars'. Kopen dus!

R. van den Heuvel en W. Huijser. De Mauritslinie. Strategisch steekspel langs de Waal. Van Loevestein tot Schenkenschans. Woudrichem 2019. 168 pagina's. Litteratuurlijst en trefwoordenregister. ISBN 978-94-92576-25-5. €22,50.

In de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) tegen de Spanjaarden, was ook de Waal een deel van een verdedigingslinie langs de grote rivieren. Deze zgn. 'Mauritslinie' was de zuidelijke begrenzing van de Noordelijke Nederlanden en bestond uit versterkte steden, schansen, forten en wachttorens. Voorzien van prachtige illustraties beschrijven de auteurs de route met historische gegevens gelardeerd, langs de Mauritslinie. Voor de goede kijker is nog veel van de vroegere vestingwerken te zien. In het bijzonder natuurlijk bij de langs de rivieren gelegen steden. Ook Tiel komt dus aan de orde en blijkt de 16e eeuwse vestingbouw ingenieur Adriaen Anthonisz. ook voor de stadverdediging van Tiel plannen gemaakt te hebben. In de verhalen wordt weer eens duidelijk hoe belangrijk en gevaarlijk het water bij oorlogsvoering kan zijn en dat in feite de burgers altijd de klos zijn. Een fenomeen, dat helaas nog steeds opgeld doet. Het mooi vormgegeven boek is met een voor een leek best lastig historisch verhaal, luchtig geschreven en gelardeerd met uitstapjes en plaatjes naar het heden.

Flipje en Streekmuseum Tiel

Lisette le Blanc, conservator

Expositie in het Flipje en Streekmuseum

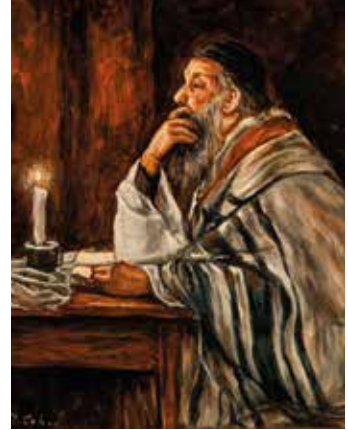
Tot en met 20 september is in het Flipje en Streekmuseum Tiel aandacht voor de Tweede Wereldoorlog. Tiel was één van de meest getroffen steden, omdat de stad in de vuurlinie lag. Daarom wordt in dit jaar van 75 jaar bevrijding aandacht besteed aan dit onderwerp.

De expositie WO II laat schilderijen zien van Moos Cohen, bijzondere objecten en documenten uit de collectie van Maarten Meijer en de Beoefenaren Archeologie Tiel en Omstreken (Bato).

Een aantal schilderijen van Moos Cohen is in bruikleen afgestaan door het Joods Historisch Museum. Deze schilderijen waren nooit eerder in Tiel te zien. Moos Cohen werd in 1901 in Tiel geboren. Hij tekende en schilderde al in zijn jeugd. Hij besloot naar de kunstacademie te gaan in Amsterdam en verhuisde naar deze stad. Tijdens zijn opleiding ontving hij de Gosschalkprijs, genoemd naar de kunstenaar en jurist Mr. Johan Cohen Gosschalk

(1873-1912), een prijs die elk jaar werd uitgereikt aan een veelbelovende leerling van de Academie. Hij maakte diverse studiereizen, bestudeerde oude meesters en had grote belangstelling voor de ambachtelijke kant en maakte zijn verf zelf. In opdracht van de gemeente Amsterdam maakte hij wandschilderingen. In de jaren dertig werkte Moos Cohen als sneltekenaar in Formosa, een tearoom-grandcafé aan het Spui in Amsterdam. Moos Cohen kwam in 1942 om in Auschwitz.

De objecten, zoals helmen, zijn in bruikleen afgestaan door de Bato en werden in 2006 uit de stadsgracht te Tiel gebaggerd. Bijzonder zijn de documenten van de collectie Maarten Meijer. Maarten is geboren en getogen in 1983 in Tiel. Hij woont in Tiel en is bodemonderzoeker. In 1995 kreeg hij zijn eerste object van klasgenoten, een Duitse helm die gevonden was op een vuilnisbelt. Maarten raakte gefascineerd in de geschiedenis van de Tweede

*Joodse man, geschilderd door Moos Cohen
(Collectie: Flipje en Streekmuseum)*

Wereldoorlog. Hij struinde internet af, schreef mensen aan, had contact met veteranen en verzamelde allerlei gegevens en adressen van plekken waar iets gebeurd was. Niet alleen over Tiel maar ook de omgeving binnen een straal van 10 kilometer. Wat is het meest waardevolle en bijzondere object? *“Alles is uniek”,* zegt Maarten, *“maar het toegangsbord van Tiel is wel heel bijzonder. Ook de waterkan van Kurz, daar is er maar één van op de wereld”.* Neem voor openingstijden contact op met het museum: 0344 61 44 16.

Regionaal Archief Rivierenland

Sylvia Dumont

Studiezaal op afspraak weer open!

De studiezaal is weer open sinds dinsdag 12 mei. Maar U kunt alleen langskomen op afspraak en als u geen verkoudheidsklachten heeft en check onze website www.regionaalarchief-rivierenland.nl voor de actuele stand van zaken.

Gemeenteverslagen gedigitaliseerd

Sinds de invoer van de gemeentewet in 1851 waren gemeenten verplicht jaarlijks een verslag op te stellen over 'den toestand van der gemeente'. Aan de hand van vaststaande hoofdstukken werd ieder jaar genoteerd hoe de situatie in de gemeente was : hoeveel fabrieken, hoeveel stoommachines zijn er, hoeveel mannen, vrouwen en kinderen werken er in iedere fabriek? Welke besmettelijke ziektes heersten er in de gemeente? Hoeveel mensen bezweken hieraan? Hoeveel scholen telde de gemeente? Alles werd bijgehouden en door dat het jaarlijks gebeurde geven deze verslagen een

goed overzicht van de ontwikkelingen in de verschillende gemeenten. Tot 1930 zijn deze verslagen gemaakt. In 1935 werd er in veel gemeenten nog een soort samenvattend verslag gemaakt van de jaren 1931-1935. Dat betekent dat er per gemeente circa 80 verslagen zijn. En telt het werkgebied van het RAR nu 7 gemeenten, in 1851 waren dit er veel meer... Al deze gemeenteverslagen zijn nu gedigitaliseerd. Eind van de zomer zullen ze allemaal online te raadplegen zijn via de website van het RAR. Van verschillende gemeenten zijn de verslagen al eerder digitaal in te zien, zoals bijvoorbeeld van de voormalige gemeente Wadenoijen (toegangsnummers 0049-2791 t/m 3089) die in 1956 opging in de gemeente Zoelen en sinds 1978 bij de gemeente Tiel hoort.

Bouwvergunningen

Een van de meest geraadpleegde bronnen bij het RAR zijn de bouwvergunningen met bijbehorende tekeningen. Op de website van het

RAR een speciaal zoekmenu voor bouw- en hinderwetvergunningen waarmee je dwars door het hele bouwvergunningenbestand kunt zoeken, <https://regionaalarchiefrivierenland.nl/bouw-en-milieuvergunningen>

Publicaties gevraagd!

Regelmatig verschijnen er allerlei lokale en regionale publicaties, al dan niet in samenwerking met de historische verenigingen. Graag zou het RAR van deze publicaties een exemplaar om niet willen ontvangen voor opname in onze bibliotheek. Hiermee zijn deze publicaties beschikbaar voor al onze bezoekers en blijven deze publicaties 'eeuwig' bewaard. Neem hiervoor contact op met Nico Hoevenaars, bibliothecaris van het RAR: nhoevenaars@rarivierenland.nl

Jaarverslag 2019

Ons jaarverslag over 2019 is klaar en goedgekeurd door ons bestuur. Het heeft als thema Groei en is nu beschikbaar als online pdf en in onze app.

Vereniging Oudheidkamer Tiel en Omstreken

De Nieuwe Kroniek is een uitgave van de Vereniging Oudheidkamer Tiel en Omstreken. De Oudheidkamer is opgericht in 1901 en houdt zich bezig met het verleden van Tiel en het Rivierenland en de relatie daarvan met het heden. De vereniging deelt haar kennis over het cultureel erfgoed van stad en regio met beleidsmakers en andere belanghebbenden en volgt kritisch ontwikkelingen die het erfgoed kunnen aantasten. De vereniging stimuleert initiatieven die het aandachtsterrein van de vereniging raken. De programmacommissie biedt de leden van de vereniging ieder jaar een uitgebreid lezingen- en excursieprogramma. Naast stad- en streekgebonden onderwerpen krijgen ook meer algemene onderwerpen op cultuurhistorisch gebied aandacht.

De vereniging kent de volgende werkgroepen:

ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP BATO

Waakt over de bodemschatten en zorgt voor het documenteren en toegankelijk maken van waardevolle bodemschatten.

Contact: Willem Spekking.
E: willem.spekking@wur.nl

HISTORISCHE WERKGROEP TIEL

Verzorgt publicaties over streekgebonden historische onderwerpen en legt het heden en verleden vast in beeld en geluid.

Contact: Beatrijs van Dijk
E: bvdijk@rarivierenland.nl

COMMISSIE ERFGOED

Waakt over de talrijke monumenten en ander cultureel erfgoed in Tiel en de regio.

Contact: Bert van Setten
E: bertvansetten@hetnet.nl

PROGRAMMACOMMISSIE

Stelt het Jaarprogramma van de vereniging samen.

Contact: Anne-Marie Daalderop
E: a.daalderop1@kpnplanet.nl

De Nieuwe Kroniek wordt geseald in recyclebare folie gemaakt van 100% suikerriet.

Coverbeeld: Kermis op de Varkensmarkt in Tiel, 1954
(Foto: RAR/collectie Bouwhuis)

BESTUUR

Contactadres bestuur

M.J. (Martin) van der Mark, *voorzitter*

E.J.Th.A.M.A. (Emile) Smit, *secretaris*

J.C. (Hans) Oosterman, *penningmeester*

A.A. (Toine) Bäcker

Mevr. M.M. (Ria) Kragten-van der Mark

Mevr. M.A.M. (Ans) van den Meijdenberg

P.R.M. (Paul) van der Ven

E: secretaris@oudheidkamer-tiel.nl

Het lidmaatschap voor het kalenderjaar 2020 van de Oudheidkamer Tiel bedraagt € 20,-.

Te voldoen op: NL95INGB0004240023

Uitgebreide informatie over de vereniging, de werkgroepen, het jaarprogramma, de uitgegeven en nog voorradige boeken, de eerder verschenen nummers van de Nieuwe Kroniek en nog veel meer vindt u op de website van de vereniging: www.oudheidkamer-tiel.nl

WEBBOUWER EN WEBMASTER

Contact: Dick Buijs

E: dick@oudheidkamer-tiel.nl

REDACTIE DE NIEUWE KRONIEK

Els Holleman, Ria Kragten, Pierre van der Schaaf, Peter Schipper en Wim Veerman.

Contact: nieuwekroniek@oudheidkamer-tiel.nl

Realisatie: emjee | vormgevers, Varik

Leden van de Oudheidkamer ontvangen de Nieuwe Kroniek gratis. Losse nummers zijn verkrijgbaar bij boekhandel Arentsen.

De redactie heeft getracht de rechten betreffende foto's, afbeeldingen, teksten e.d. van derden, gebruikt in De Nieuwe Kroniek, te achterhalen. Indien personen of instanties van mening zijn dat hun rechten niet voldoende zijn gerespecteerd, dan kunnen zij daarover contact opnemen met de redactie.

Meningen of feiten, weergegeven in de bijdragen aan dit blad vallen onder de verantwoordelijkheid van de betreffende auteur. Redactie en uitgever zijn hiervoor niet aansprakelijk.

Vereniging Oudheidkamer Tiel en Omstreken

